

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתְךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

צריך לזכור את עמלק כי הוא רוצה שנשכח ממנו. כלומר, הוא רוצה שהתודעה הרעה שלו תכנס ללא-מודע שלנו, לתת-מודע שלנו, שלא נדע ממנו בכלל. אם הוא הצליח להסתובב למקום שלו, צד האחור — יש לנו עוד פעם מצוה לזכור אותו, 'להביא אותו קדימה'. זה המאבק בעמלק — מי ישתלט על האדם, התת-מודע של האחור או המודע של הפנים

[מתוך השיעור "זכור את אשר עשה לך עמלק"]

פורים-צו תשפ"ב

הגליון מוקדש לזכות החתן והכלה מיכאל יצחק לייב ועטרת מרים שי' עיני לרגל בואם בבית הנישואין אור לי"א אד"ש תשפ"ב. שיהיה בנין עדי עד

פורים־צו ה'תשפ"ב

28 מענות ותשובות
תשובות הרב לשואלים
ממה צריך להתפעל וממה לא?

29 פִּאֲזוֹר לְיִצְחָק
אָרוּר הָסֵן אוֹ פְּרוּךְ סָרְדִּי?
רְזִי יִסְפָּר לָנוּ לָמָּה בְּפוּרִים
אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים הֶרְבֵּה לַחַיִּים

04 "זכור את אשר עשה לך עמלק"
מצוות מחית עמלק בנגלה ובפנימיות
עיון בחינוך, במנחת־חינוך
ובחסידות בגדר זכירת עמלק

23 ונהפוך הוא – כרצון הצדיקים
קדושת לוי
הכי טוב כאשר הצדיק הופך את הגזירה

25 "לא יכרע"
מלכות ישראל – תקון המדינה
שתדלנות ותקיפות – הילכו יחדיו?

26 הסיפור החסידי
רבי אלימלך מליז'נסק
חוצפה יסגא

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים
לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il
עריכה: אביב מויאל | עיצוב: דעה צלף אביחיל | מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

הקדמת המערכת

פורים שמח ושבת שלום לכל בית ישראל ולקוראינו היקרים בתוכם. גליון **נפלאות לפורים** ושבת **פרשת צו** לפניכם, מלא בכל טוב.
מה בגליון?

השיעור המרכזי השבוע בגליון, **שיעור מעמיק** שנמסר לבנות תיכון "עלת חן" **העוסק בשלש מצוות-עמלק המנויות ברמב"ם** ["זכור", "לא תשכח" ו"תמחה"] ומדגיש את **היחס בנפש לעמלק** בשתי המצוות הראשונות לעומת **המחיה שלו בפועל** במצות "תמחה". השיעור סובב סביב **עיון בדברי ספר החינוך ומנחת-חינוך** ומדלג, כדרכו של הרב, בין הביאור בנגלה **לפנימיות הדברים בחסידות**. השיעור מסיים בפרק על **שייכותן של נשים במצוות אלה**. שיעורי יסודי, העוסק ביחס בין המודע והלא-מודע בנפש, ומעורר בנו **שנאה לעמלק**. יצוין **שלקוצר היריעה והזמן** – ירדת הגליון לדפוס מוקדם, עקב החג – **השיעור חסר** עוד פרקים נוספים, רמזים נפלאים ואפילו **סיפור נחמד** (וגם קצת הנגשות). לכן השבוע מומלץ שבעתיים לקרוא את **המהדורה המורחבת** שנשלחת בתפוצת המייל שלנו [וכמובן להרשם לתפוצה בהקדם אם טרם עשיתם זאת]. **לא הגעתם לזה?** נחמו את עצמכם שגרסה קצרה מתאימה יותר לטרדות הפורים – **לחיים לחיים!**

בכל אופן, אל תחמיצו את **מדור המענות המיוחד**, שממשיך את התוכן הפנימי של השיעור.

פורים שמח ושבת שלום ומבורך,

המערכת

רוצה להבין את השיעור טוב יותר?

שיעורי העמקה בנפלאות

חפשו ביוטיוב – **עלון נפלאות**

או בקול הלשון 03-6171111 – להקיש *7 ואז קוד 924350

"זכור את אשר עשה לך עמלק"

קיצור מהלך השיעור

כהכנה לפורים העביר הרב שיעור לבנות התיכון במוסדותיו, לאחר שלמדו בעומק את מאמר ד"ה "זכור את אשר עשה לך עמלק" ונבחנו עליו. השיעור – שרק חלקו נדפס כאן – עוסק בשלוש המצוות שמונה הרמב"ם בענין עמלק: מצות "זכור את אשר עשה לך עמלק", מצות "תמחה את זכר עמלק" ומצות "לא תשכח". בשיעור נלמדה מצות "זכור" בספר החינוך, תוך 'תנועה' הלוך ושוב בין המושגים בהלכה לבין יסודות הדברים בחסידות (עם דגש על המאמר הנלמד). דגשים מיוחדים יש בשיעור על היחס בין המודע והלא־מודע – פנים ואחור – במלחמת עמלק, על ה"ראשית" וה"אחרית" בנוגע לעמלק ועל העבודה ביחס לעמלק ב"גברא" וב"חפצא". השיעור לבנות מסיים בפרק על שייכותן של הנשים במצוות אלו – בעיקר לאור דברי המנחת חינוך. לקוצר הזמן והיריעה, בגליון שיורד לדפוס בערב פורים, הוספות רבות לא נכנסו לגליון וגרסה רחבה תשלח אי"ה ברשימת התפוצה אליה נרשמים בדוא"ל itiel@pnimi.org.il.

ובו משתמש גם ספר החינוך, המצוות האלה מופיעות כמעט בסוף התורה – הן מצוות תרג-תרד-תרה. פרשת "זכור" היא פרשיה שחותמת את פרשת כי תצא, הפרשה עם הכי הרבה מצוות בתורה. פרשת כי תצא מתחילה בדין "אשת יפת תאר"^א, מצוה של מלחמה, אבל לא מלחמת עמלק, ומסיימת במלחמת עמלק.

נרשם ע"י איתיאל גלעד. לא מוגה. אור ליד' אד"ש תשפ"ב – כפ"ח.

א דברים כא, יא.

א. זכירת "ראשית גוים עמלק"

שתי מצוות – "זכור" ו"תמחה"

שלום לכולן. למדנו מאמר של הרבי משבת זכור תשי"ח, "זכור את אשר עשה לך עמלק". אני קורא רק את הפסקה הראשונה, שנדע את התוכן הכללי – מה מקשה הרבי, מה הוא בא להסביר. בכלל, יש בתורה כמה זכירות, אבל המיוחד בזכירת עמלק שיש בפרשיה שלש מצוות במנין המצוות של הרמב"ם. לפי סדר התורה, שהוא הסדר של מנין המצוות ברמב"ם

מי שהתחיל את כל ההתדרדרות של עם ישראל לאחר הנסים והנפלאות של יציאת מצרים הוא עמלק. היינו בדרך לגאולה, או טוֹטו משיח בא, והוא נכנס בדרך וקלקל את הכל

שנצטוונו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, שהתחיל להתגרות במצאתם ממצרים, בטרם נשאגוי וממלכה ידוע עליהם, עמלק הוא הראשון שבא להתגרות בנו. יצאנו ממצרים, ה' עשה לנו נסים גלויים, עשר המכות וקריעת ים סוף. כל האומות ששמעו אודות הנסים שה' עשה לישראל פחדו – נפלה עליהם "אימתה ופחד", כמו שכתוב בשירת הים. אם היה נשאר המצב הזה – אף אחד

לא היה מעז להתקרב להלחם עם ישראל, ואז היינו נכנסים בנחת לארץ. אם משה היה מכניס אותנו לארץ לא היו מלחמות¹ – הכל היה בכח הדיבור שלו, כח של גילוי אלקות (תיכף נסביר את הענין של גילוי אלקות). מי שהתחיל את כל ההתדרדרות של עם ישראל לאחר הנסים והנפלאות של יציאת מצרים הוא עמלק. היינו בדרך לגאולה, אֶרֶטוֹטו משיח בא, והוא נכנס בדרך וקלקל את הכל.

עמלק קלקל את הכל לאורך ימים. גם היום, עדיין, הכל בגללו – הוא התחיל את הקלקול. עמלק הוא גם משהו בתוכנו. כמו שהרבי מסביר כאן במאמר, עמלק מתחיל עם אי-התפעלות מגילוי אלקות, אֶן-התפעלות של הקליפה², ומכך מתחילה כל ההתדרדרות. בגלל עמלק לא זוכים לתכל'ס, קבלת פני משיח צדקנו. לכן, בשביל לקבל את המשיח צריך להכרית את זרעו של עמלק. הווארט הוא שצריך להבין שזכירת עמלק היינו זכירת הסבה הראשונה לירידה הרוחנית של האדם.

אנחנו רואים שאנחנו בעולם הזה, עלמא דשקרא, ויש עליות וירידות – "שבע יפול צדיק

יש בפרשיה שתי מצוות עשה, שבלשון חז"ל³ נקראות זכירה והכרתה – "זכור"⁴ ו"תמחה"⁵. בנוסף יש מצות לא תעשה, "לא תשכח"⁶. הרבי מתייחס לשתי מצוות העשה (להן הוא קורא "ציוויים", במובן של מצוות):

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', ומסיים תמחה את זכר עמלק וגו', שיש בה ב' ציוויים, הציווי דזכור וגו' והציווי דתמחה וגו', וצריך להבין הלא. העיקר הוא הציווי דתמחה ומהו⁷ ע' הציווי דזכור,

"המעשה הוא העיקר"⁸, העיקר שנכרית את זרעו של עמלק מתחת השמים, אז למה צריך עוד מצוה? כמו שמיד נראה בספר החינוך, יש מפרשים שה"זכור" הוא בשביל ה"תמחה" – צריך לזכור כדי שנקיים את ה"תמחה". אבל, אם זו המטרה, לא היה צריך שתי מצוות – היה מספיק לומר שכהכנה נפשית ל"תמחה" צריך "זכור". אם הרמב"ם מונה שתי מצוות, אומר הרבי, סימן שה"זכור" הוא מצוה שלמה בפני עצמה, גם כשאינן "תמחה". כך מסיק בעל המנחת חינוך, והרבי אומר כאן משפט שכמעט לקוח ממנו:

ומה גם שאינו בא כהכנה להציווי דתמחה, אלא בציווי בפני עצמו, שמונה בזה ב' ציוויים, זכור את אשר עשה לך וגו' ותמחה את זכר עמלק וגו'. בשביל לענות לשאלות האלה צריך להבין מיהו עמלק – מכאן הרבי מגיע לכל המאמר.

"ראשית גוים עמלק" – הקלקול הראשון

נקרא קודם כל את ספר החינוך על מצות "זכור":

ב ראה סנהדרין כ, ב.
ג דברים כה, יז.
ד שם פסוק יט.
ה ע"פ אבות פ"א מ"ז.

1 שמות טו, טז.
2 רש"י לדברים א, ח (ועד"ז בילקו"ש רמז תתא).
3 ראה עוד לקמן וכן במדור המענות בגליון זה.

ששנאת עמלק היא תכונה חב"דית מובהקת, כמו שעוד נסביר – כל ה"זכור" שייך למוחין (הכח של ה"תמחה").

את הזכרון של עמלק כשרש הקלקול הוא מביא מביטוי של בלעם – "ראשית גוים עמלק"^{טז}. זהו ביטוי שהרבי גם מביא במאמה. איך מסבירים "ראשית גוים עמלק" בחסידות? מוסבר שבכוחות הנפש ה"ראשית" כאן היא "ראשית דעת"^{טז}. יש בתנ"ך "ראשית חכמה"^{יז} וגם "ראשית דעת" ועמלק הוא ה"ראשית דעת" של הלעומת-זה, של הקליפה. אדמו"ר הזקן מסביר בתניא^{יח} שהחכמה שבנפש האלקית היא האמונה וכח המסירות-נפש של היהודי – שם עמלק לא יכול לפגוע, לכן הוא לא "ראשית חכמה". מכיון שחכמה ובינה הן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"^{יט} אין לעמלק גם כח להפריד ביניהן, שעל כן גם כשעמלק עוד בתוקפו נשאר שם י"ה שלם – "כי יד על כס יה מלחמה להוי' בעמלק מדד דר"^כ. כוחו של עמלק הוא רק לעמוד כנגד הדעת המחברת בין המוחין והמדות, למלוך-להפריד בין י"ה ל-וה. אבל כאן הוא מסביר על פי פשט, לפי התרגום של הפסוק, שעמלק הוא הראשון שעשה קרב-מלחמה עם ישראל:

וכענין שכתוב ראשית גוים עמלק. ותרגומו, ריש קרביא דישראל הוה עמלק,

"אשר קרך" – שני סוגי קרירות

ה"ראשית גוים עמלק", שבא להלחם ראשון עם ישראל, קשור לפירוש של חז"ל^{כב} ל"אשר קרך"^{כג} מלשון קרירות: שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה

וקם"^ט. מי אשם? עמלק (הרמוז בסופי התיבות של "שבע יפול צדיק וקם", כמו שהסברנו פעם באריכות^{כד}). מהי נקודת המוצא של קלקול האדם? אפשר לומר שהכל מתחיל מחטא אדם הראשון – שאם אדם הראשון לא היה חוטא ודאי כבר היה משיח וגאולה. אבל אחרי שאדם הראשון חטא עברו עשרים דורות^{כה} והגיע אברהם אבינו, "מי העיר-האידי ממזרח"^{כז}, ואנחנו בדרך לגאולה – נסים ונפלאות של יציאת מצרים, עוד רגע מקבלים את התורה, "תעבדון את האלהים על ההר הזה"^{כח}, תכלית יציאת מצרים, ונכנסים לארץ, מגיעים לגאולה. עמלק בא בין יציאת מצרים למתן תורה, או-טו-טו מקבלים תורה ונכנסים לארץ – ואז בא עמלק. גם בנפש, כשאדם על סף הכי-טוב, פתאום בא איזה שטן שמקטרג ומקלקל, מפיל אותנו.

זהו הדבר שצריך לזכור, ואם זוכרים זאת טוב – באמת אפשר לשנוא אותו כמו שצריך. יש סיפור ידוע^{כו} על ההתקרבות של רבי הלל מפאריטש לחב"ד. איך הוא הגיע? הוא היה פעם בשבת "זכור" עם חסיד חב"ד חשוב מאד, רבי זלמן זעזמיר, והוא ראה איך הוא חורק שיניים בשנאה אמיתית כשהזכירו את עמלק. השנאה והכעס שלו כל כך הרשימו את רבי הלל, שהוא החליט שהוא צריך לדעת איפה רוכשים כזו שנאה לעמלק וככה הוא הגיע, בסופו של דבר, לחב"ד. רואים כאן

גם בנפש,
כשאדם על
סף הכי-טוב,
פתאום בא איזה
שטן שמקטרג
ומקלקל, מפיל
אותנו

טז במדבר כד, כ.

יז משלי א, ז.

יח תהלים קיא, י.

יט פ"ח.

כ ראה זרה ח"ג רצ, ב; זרה ח"א קכג, א.

כא שמות יז, טז.

כב פסיקתא רבתי יב. תנחומא ט.

כג דברים כה, יח.

ט משלי כד, טו.

י לקומ"ת יט ובכ"ד.

יא ראה שיעור כ"ד טבת ע"ד ובכ"ד.

יב אבות פ"ה מ"ב.

יג ישעיה מא, ב וכדרשת חז"ל בבראשית רבה ב, ג.

יד שמות ג, יב.

טו מגדל עז שער המעשה קפג ועוד.

מי מקיים "תמחה את זכר עמלק"? כתוב שרק המשיח יהרוג את הנחש, הוא הלעומת-זה של הנחש, לכן משיח בגימטריא נחש

הדביק אותנו בקרירות שלו וגם עשה שנהיה קרים יחסית בעיני אומות העולם. ועל זכירת ענינים זה נאמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. צריכים לזכור את ה"ראשית גוים עמלק".

התדמות לה' – שנאת הרע ואיבוד

משרשי המצוה. לתת אל לבנו שכל המצר לישראל שנאו לפני השם ברוך הוא, למה אנחנו צריכים לשנוא אותו? כי יש מצוה בתורה להתדמות לה'^ב. גם הקב"ה שונא מי שמתנגד לבנו הבכור והאהוב ומציק לו – "בני בכורי ישראל"^ג וכל מי שרע לישראל ה' שונא אותו ומצוה שגם אנחנו נלמד ממנו לשנוא אותו. וכי לפי רעתו וערמת רב נזקו תהיה מפלתו ורעתו, כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם צונו הקדוש ברוך הוא לאבד זכרו מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה.

צריך להאמין שכמה שהוא רע והוא ערום – כמו "הנחש היה ערום"^ד – כך הוא יפול, כמו הנחש. עמלק הוא בעצם הנחש של גן עדן^ה. בדיוק מה שאמרנו קודם, הראשון שבא וקלקל את הכל. מי היה עמלק בחטא אדם הראשון? הנחש הקדמוני. מי מקיים "תמחה את זכר עמלק"? כתוב^ו שרק המשיח יהרוג את הנחש, הוא הלעומת-זה של הנחש, לכן משיח בגימטריא נחש.

שוב, ה' שונא את עמלק ואת כל מי שמיצר לישראל ומצווה גם עלינו לשנוא אותם ולאבד אותם. הוא עושה כאן כלל ומצרף לעמלק את

אשר עשה להם השם במצרים, והעמלקים ברוע לבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בהם, יש כאן הגדרה ל"רוע לבם" ולמזג הנפשי הרע של עמלק – שהם "לא שתו לבם לכל זה", שלא הזיזו להם, לא התפעלו מזה. במאמר הרבי מאריך בענין הזה, של האן-התפעלות דקליפה של

עמלק, כמו שעוד נזכיר. את המדה הרעה הזו הם מכניסים בנו – לא להתפעל מגילוי אלקות.

מה פעלה ההתגרות שלהם?

והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האמות, כל האומות היו יראים מאתנו והם העבירו את היראה הזו, קררו אותה, המשל של חז"ל: וכענין שמשלו בזה רבותינו זכרונם לברכה משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכלה לירד לתוכה ובא אחד וקפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה הקר אותה לאחרים, יש יורה רותחת (ולפעמים כתוב אמבטיה רותחת) ומישהו בא, עם כאילו-מסירות-נפש, וקופץ לתוכה. הרבי כותב במאמר שעמלק הוא התנשאות שלמעלה מטעם ודעת (לעומת התנשאות שיש לה טעם). יש לו תכונה של למעלה מטעם ודעת, וכך הוא גם מסכן את עצמו למעלה מטעם ודעת – קופץ לתוך האמבטיה הרותחת, נכווה (ב"ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב"^ז) ומקרר אותה.

קראנו את כל זה בשביל לומר שהקרירות של עמלק היא בשתי בחינות. יש את הקרירות שהוא מכניס בנו, מחדיר בנו את המדה שלו, שלא להתפעל מגילוי אלקות. ויש גם את הקרירות שהוא מקרר אותנו ביחס לאומות העולם, שכעת כולם חושבים שיכולים לפגוע בנו. אלה שני סוגי קרירות, שהרבי במאמר לא מחלק ביניהן – הוא

כה מכילתא פרשת השירה פרשה ג.

כו שמות ד, כב.

כז בראשית ג, א.

כח ראה קהלת יעקב ערך 'המן'.

כט תקו"ז יג (כט, ב); כא (מג, א).

כד שמות יז, יג.

שהרבי מסביר באריכות כאן במאמר. אבל יש גם פירוש^ג ש"קרן" הוא מלשון קרי וטומאה – שהוא מטמא אותנו. יש עוד פירוש^ד, שלישי, שהוא מכניס בנו תודעה של מקריות – "קרן" לשון מקרה, שהכל מקרה. הוא אומר שכל מה שקורה הוא במקרה, לא מכוון, אין השגחה פרטית.

כל הפירושים קשורים. הרבי כותב במאמר כמה דרגות של טענות עמלק כדי לקרר את האדם, שלא יתפעל. אחת מהן היא שאם אתה מראה לו איזה פלא גדול שקרה הוא טוען 'אז מה?! הרי ה' הוא כל יכול, אצלו הכל לא פלא'. כך הוא מבטל במחי יד את הפלא, את ההתפעלות האלקית שיש ממה שקרה. לכאורה המשפט הזה במאמר מאד קשה, ודאי הבנות הקשו בלימוד – הרי עמלק כופר בה', לא מאמין בה' בכלל. איך הוא לא מאמין בה' וגם אומר שה' כל יכול?! כשעמלק כופר בה' הוא בעצם כופר בה' שיש יחס בינו לבין האדם, בין הבורא לנברא.

יש ביטוי שוודאי שמעתן, אתן בנות גדולות: שאלו את אינשטיין אם הוא מאמין בה'. אינשטיין הוא יהודי, אנחנו מעריכים אותו, חבל שלא למד חסידות. הוא אמר שהוא מאמין בה' כפי שתפס פילוסוף גדול, גם יהודי – שפינוזה. מהו ה' של שפינוזה? מה שהרבי כותב במאמר – ה' שאין שום יחס בינו לביני. הוא כל יכול, לכן שום דבר אצלו לא פלא. מצד אחד, הוא אומר שהקב"ה כל יכול, ומצד שני הוא כופר בקב"ה – כופר ביחס פרטי ומכוון מה'. בלי להסביר ככה אי אפשר להבין את המהלך של המאמר.

תיכף נאמר שעמלק הוא כולו אחור וישראל כולו פנים. בקבלה^ה וחסידות^ו אחת ההגדרות מה בין עמלק לישראל, "את זה לעמת זה עשה

כל שונאי ישראל, כמו שעוד נסביר. מאיפה הוא לוקח את ה"לאבד"? מהפסוק – "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד". כל הפסוק כאן הולך לקראת ה"אבד" – האחרית-התכלית של עמלק. כל זמן שנמשכת ה"מלחמה להוי' בעמלק מדר דר"ה" עדי אבד" הוא "עד ולא עד בכלל", אך ב"אחרית" ממש נזכה ל"עד ועד בכלל" ("צא הלחם בעמלק מחר"^ז הופך להיות "היום", בסוד "היום אם בקלו תשמעו"^ח, יום ביאת המשיח^ט). והרמז: המלה "עדי" עולה 12 פעמים "אבד", כך שעם "אבד" עולה 13 פעמים "אבד" (91), המשולש של "אבד". והעיקר, כל הביטוי "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד" (1932) עולה 23 פעמים "עדי", שהוא-הוא משולש 23 (276) פעמים "אבד"!

אם מפרשים את הפסוק ביחס לישראל, ה"ראשית גוים עמלק" פירושו שהוא התחיל להלחם בנו, כמו שכותב התרגום, "ואחריתו עדי אבד" היינו שעלינו המצוה לאבד אותו. על פי פשט נשמע שכל הפסוק בידי שמים, עובדה קיימת, "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד", ילך לאיבוד, אבל לאור התרגום ל"ראשית גוים עמלק" וגם לפי איך שהוא מסביר כאן את שרשי המצוה משמע שהכל עוסק ביחס שלו כלפינו – הוא התחיל להלחם בנו ואנחנו נצטוונו מאת הקב"ה לאבד אותו, זו האחרית שלו – שיתקיים כבר!

ב. ישראל ועמלק – פנימיות וחיצוניות

"אשר קרן" – קרי ומקריות

התחלנו לדבר על הקרירות של עמלק. הקרירות שלו היא אטימות. אטימות היא טומאה. במלים "אשר קרן בדרך" יש גם את הפירוש של קרירות, שהוא מקרר אותנו, כמו

ג תנחומא כי תצא ט.
ד רסיסי לילה יח; שפ"א ליקוטים משפטים ד"ה "עבד עברי".

ה קהלת יעקב ערך 'עמלק'.
ו מאור עינים וישלח ד"ה "זוה מש"כ ויאבק". ראה תו"א תצוה ד"ה "זכור" וביאורו; לקו"ת כי תצא לה, ג ואילך.

ל שמות יז, ט.
לא תהלים צה, ז.
לב ע"פ סנהדרין צח, א.

הטהרה של האשה, טהרת המשפחה, היא מלחמת עמלק – מכריתה את זרעו של עמלק

וחיים הם חום. על החכמה כתוב
"ימותו ולא בחכמה" ^{מא} וכתוב
"החכמה תחיה בעליה" ^{מב}.
כתוב גם ש-**חם** אותיות **מת**,
וב"פתח אליהו" כתוב "חכמה
– מוחא" ^{מג}, החכמה היא
"מת" סתם והיא כוללת את

כל ג המוחין שבראש. המח של הקדושה הוא
מקור של חיות – בקבלה כשאומרים "מוחין"
היינו חיות ^{מד}, המשכת מוחין היא המשכת חיות.
מי שמוציא את כל החיות, את הרגשת החיות
מהאלקות, הוא עמלק. הפירוש שהוא מקרר הוא
כנגד החכמה.

"קרר" לשון קרי שייך לבינה – טהרה
וטומאה הם מצד אמא, הבינה ^{מז}. שם השרש.
אחר כך טומאת הקרי – והיפוכה בשמירת
הברית – מופיעה בספירת היסוד, אבל שרש
המושגים טהרה וטומאה באמא. כמו שהאשה
אחראית על טהרת המשפחה, הטהרה של
הבית. הטהרה של האשה, טהרת המשפחה, היא
מלחמת עמלק – מכריתה את זרעו של עמלק ^{מז}.
כך, בזכות הקפדת אסתר על הטהרה (על פי
נגלה, בשמירתה על הלכות טהרה למדככי ^{מז}, ועל
פי הזהה, בכך ששלחה שד לאחשוורוש ומעולם
לא נטמאה לו ^{מח}) היא נצחה את המן-עמלק.

הפירוש השלישי, "קרר" מלשון מקריות,
מקרה, שייך לדעת. מקרה ממש ההיפך ממש
– **מקרה** בגימטריא **משה** ^{מט} (על דרך ש-**נחש**
בגימטריא **משיח**, תופעות "זה לצמת זה" גם
ב"הוא גואל ראשון" וגם ב"הוא גואל אחרון"

האלהים", היא פנים ואחור.
הזכרנו שעמלק הוא הדעת של
הקליפה, "ראשית גוים עמלק"
היינו "ראשית דעת" של
הקליפה. מח הדעת של האדם
הוא בצד האחור ^{לז}, בעורף. שם
עומד עמלק, עם-מלק, וחותר את

הראש מהגוף, מהלב, את השכל מהמדות –
מפריד את ה-**יה**, "הנסתר", מ"והנגלת" ^{לח}, **וה**
של שם הוי'. אנחנו בשנת פנים בפנים – רמז
שהבנות חשבו עליו – ולפי מה שאומרים כעת
זו שנת ישראל בישראל. ישראל הוא בחינת פנים
ועמלק הוא בחינת אחור.

מהו האחור? אפילו אם תאמר לי שה' הוא
כל יכול – ה' הוא הטבע. האלקים של שפינוזה
הוא הטבע, לא חוץ מהטבע. גם בחסידות כתוב
ש-**הטבע** בגימטריא **אלהים** ^{טז}, אבל אצל שפינוזה
זהו ה' שהכל קורה אצלו במקרה – גם מה שאני
רואה כפלא, אצלי הוא פלא – הוא מקרה. כל-
יכול נשמע טוב, אבל תכל'ס הכל-יכול של עמלק
הוא 'הכל מקרה'. אם הכל מקרה – אז כל דבר
יכול להיות. את התודעה הרעה הזו עמלק מכניס
בנו. זהו הפירוש השלישי של "אשר קרר בדרך".

שלשת הפירושים כנגד חב"ד

אם כן, אמרנו שלשה פירושים ב"אשר
קרר" – לשון קרירות, לשון טומאת קרי ולשון
מקרה. בלעומת-זה, שלשת הפירושים הללו הם
בעצם חב"ד – חכמה-בינה-דעת שבתוך הדעת
דקליפה:

לקרר מהחום היינו לקרר מהחיות. חום הוא
חום החיים – חיים גם מתחילים ח ונגמרים **ם**.
הדבר הכי קר – כמו שכתוב כמה פעמים ב"היום
יום" ^מ – הוא היפך החיים, מות. מות הוא קר

לז ראה ע"ח שכ"ה פ"א (מ"ב). ובכ"מ.

לח דברים כט, כח.

לט פרדס רמונים ש"ב פ"ב; תניא שער היחוד והאמונה
רפ"ו.

מ ראה למשל בתאריך י"א סיון.

מא איוב ד, כא.

מב קהלת ז, יב.

מג הקדמת תקו"ז יז, א ("פתח אליהו").

מד ראה שעה"כ דרושי ק"ש ד.

מה ראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך 'טהור', וש"נ.

מו ראה גם **יון משמח** ח"ה שער חמישי בתורה "ברכת
הטבילה".

מז ראה מגילה יג, ב.

מח ראה זהר ח"ג רעו, א; ע"ח שמ"ט פ"ו.

מט סתרי תורה עמ' 187. **חסדי דוד הנאמנים** ח"ה עמ' 42.

פנימיות וחיצוניות

ננוח רגע לעשות גימטריא. כל מה שאמרנו כעת היה בשביל גימטריא יפה: אמרנו שגדר ישראל הוא פנים וגדר עמלק הוא אחור. פנים ואחור נקראים גם פנימיות וחיצוניות. בעבודת ה' יש 'פנימי' ו'חיצון' – מושגים הכי חשובים בחב"ד. האריז"ל כותב²¹ שהמושגים פנימיות וחיצוניות ממצים את כל הקבלה שהוא גילה ולימד – הכל בשתי המילים האלה.

כמה עולה **ישראל-פנים** ועוד **עמלק-אחור**? נעשה כל אחד לבד: **ישראל-פנים** עולה 721. **עמלק-אחור** עולה 455. יחד – 1176. בחשבון המספר הזה, 1176, הוא סכום כל המספרים מ-1 עד 48, משולש של **מת**, של **חס**, כמו שהזכרנו קודם. הוא גם 24 פעמים 49. כמה שוה **פנימיות-חיצוניות**? 596 ועוד 580 – בדיוק אותו דבר, 1176. כלומר, **פנימיות-חיצוניות** שוה **ישראל-פנים עמלק-אחור**!

שוב, ישראל הוא הפנים בעצם, ובשביל לקיים את כל מה שעליו לקיים – כל התורה והמצוות – הוא חייב לראות גם את האחור, להביא אותו לצד הפנים שלו. כמו שאמרנו קודם, אז הוא יכול לטפל בו. אחרת הוא בתת-מודע שלו, האחור שלו. בכלל, זו העבודה של חסידות – להביא אל תוך המודע את התת-מודע, שהוא הדברים הלא-טובים (על-מודע הוא טוב, בדרך כלל, אבל תת-מודע הוא לא טוב²²) – או כדי לברר אותו או כדי לדחות אותו. כמו שהרבי כותב כאן, את עמלק לא צריך לברר אלא לשבור, לאבד.

ג. מהות הזכירה וזמנה

זכירה בלב ובפה

נחזור לספר החינוך:

הנלחם ב"ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד"). נכנסנו כעת ל"ז' אדה, משה רבינו, ו"מרדכי בדורו כמשה בדורו". עיקר העמלק שמשה רבינו נלחם בו ומאבד אותו הוא ה"מקרה", כל מה שדברנו עכשיו על מקריות. הדעת דקדושה היא הלעומת-זה של המקריות – דעת היא התקשרות²³. או שאתה מתקשר לדבר פנים בפנים, שהוא מסתכל עליך, או שאחור באחור – אין שום התייחסות, שום יחס מיוחד, הכל במקרה. התפיסה הזו נקראת הליכה עם ה' בקרי, כמו שמיד נסביר. שוב, אלו שלשת הפירושים שהם כעין חב"ד.

זכירת עמלק – לעבור מלא-מודע למודע

נרחיב ביחס לפירוש של הדעת, המקריות: בתוכחה של פרשת בחקתי כתוב פעם אחר פעם שאנחנו הולכים עם ה' בקרי²⁴. כל הקללות, הדברים הלא טובים, קורות לנו כי הולכים עם ה' בקרי, במקריות, בבחינת אחור. לא מסתכלים פנים בפנים, אין הרגשת נוכחות. מתי מסתובבים מאחור לפני? למה צריך לזכור את עמלק? עמלק הוא האחור. לזכור אותו בשביל לטפל בו היינו לקחת דבר שהוא מצד האחור ואותו עצמו לשים מצד הפנים, להתייחס אליו ולעשות לו מה שצריך לעשות לו – למחות אותו. בכל פעם הוא מנסה להסתובב בחזרה לצד האחור. מה הכוונה? הוא רוצה שנשכח ממנו. כלומר, הוא רוצה שהתודעה הרעה שלו תכנס ללא-מודע שלנו, לתת-מודע שלנו, שלא נדע ממנו בכלל. לכן צריך מצוה שלישית, "לא תשכח". אבל אם שכחתי, אם הוא הצליח שוב להסתובב למקום שלו, צד האחור – יש לנו עוד פעם מצוה לזכור אותו, 'תביא אותו קדימה'. זה המאבק בעמלק – מי ישתלט על האדם, התת-מודע של האחור או המודע של הפנים.

נג עיין בע"ח ש"מ. וראה **חסידי דוד הנאמנים** ח"ז עמ' 171, ובכ"מ.

נד ראה למשל ספר **הנפש פ"ב**.

נ ראה אסתר רבה ו, ב.

נא תניא סופ"ג.

נב ראה ויקרא פרק כו.

דברים היוצאים מן הלב

באמת האחרונים מקשים^ט, למה חז"ל צריכים לחלק ולומר ש"זכור" (עשה) בפה ו"לא תשכח" (לא-תעשה) בלב? הרי הרבה פעמים בתורה יש מצות עשה ומצות לא-תעשה בתוך אותו דבר – הפן החיובי והפן השלילי, המצוה לעשות את הדבר והאיסור לעשות את ההיפך שלו. לכן היה אפשר לומר, לפי הרבה דוגמאות, שה"זכור" הוא רק בלב וגם ה"לא תשכח" הוא רק בלב – חלק העשה וחלק הלא-תעשה של אותו ענין. אבל חז"ל דווקא הקפידו לומר ש"זכור" הוא בפה ו"לא תשכח" הוא בלב.

בעל החינוך עושה כאן מעין מיזוג, ואומר שלא לחשוב שה"זכור" רק בפה – הוא בפה מתוך הזכירה בלב. אתה לא מדבר דבר שלא יוצא לך מהלב, צריך להיות "דברים היוצאים מן הלב"^{טא}, שאז "נכנסים ללב" – גם ללב שלך בחזרה (על דרך "קול מעורר הכוונה"^{טב}). יש ענין בהחלט, ודאי, שמתוך ה"זכור" תבוא לקיים את המצוה המעשית ממש של "תמחה", אבל צריך דברים שיוצאים מעומק הלב שלך, ואתה מבטא אותם בדיבור – זהו ה"זכור".

חיסול מודע

ה"לא תשכח" הוא כל הזמן לשמור שלא יברח לך לצד האחור. ה"לא תשכח" ממש משלים את מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"^{טג}, לא לתור אחרי מחשבות מינות וזנות^{טד}. המינות והזנות הן דברים שלכתחילה בצד האחור. לבינוני של התניא יש נפש הבהמית, ויש לו מחשבות לא טובות^{טו} – שישאיר אותן בלא-מודע. קודם אמרנו שהעבודה היא להוציא מהלא-מודע. דווקא מחית עמלק היא להוציא

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מגילה יח, א) שחיוב זכירה זו היא בלב ובפה (ע"י מצוה של),

סתם זכירה היא בלב – שם יש מחשבה, כמו "מחשבת לבו". איפה עמלק רמוז פעם ראשונה בתורה? דברנו קודם על הנחש בגן עדן, אבל כעת שואלים על המלה עמלק. כתוב^{טז} שהרמז הראשון גם הוא בפרשת בראשית, לפני המבול, אחרי שכל האנושות כבר נפלה והתדרדרה. כתוב שם על האדם שכל מחשבות לבו "רק רע כל היום"^{טז} – סופי תיבות עמלק (בצירוף אחר). עמלק נמצא במחשבת לב האדם הרעה, לכן מדה כנגד מדה – צריך לזכור אותו בלב, לזכור את ה"רק רע כל היום" ולהפוך אותו. קודם כל לחסל, לאבד אותו. עמלק נקרא אבן נגף^{טז}, "לב האבן", שצריך להפוך ל"לב בשר"^{טז} (כמו שהרחבנו על האטימות שלו).

שוב, החינוך אומר שהפשט ש"זכור" כולל זכירה גם בלב וגם בפה. לכאורה יש עליו קושיא, כי מצות הלא-תעשה כאן היא "לא תשכח", לא לתת לעמלק להסתובב לצד האחור, ומצות העשה של "זכור" היא להזכיר אותו בפה. כתוב בפירוש "זכור" בפה ו"לא תשכח" בלב^{טז}. כאן הוא אומר שבתוך ה"זכור" לבד יש גם לב וגם פה. בכל אופן, את מאמר חז"ל שהיתה לנו ממנו קושיא הוא מביא דווקא כראיה:

וכן הוא בספרי [ריש פ' בחוקותי], זכור את אשר עשה וגו' יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפוך, עד כאן בספרי.

הוא מסיים בהסבר למה צריך להזכיר בפה: כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות בארך הזמנים.

ט ראה המובא במנחת חינוך מצוה תרג, ובכ"מ. סא הובא בכ"מ כמאמר חז"ל – ראה ספר הישר לר"ת ש"ג ועוד.

סב ראשית חכמה שער הקדושה פט"ו ועוד.

סג במדבר טו, לט.

סד ספרי עה"פ (שלח, קטו).

סה ראה תניא פכ"ח. ועוד.

נה וראה לקוטי הלכות, תפלת המנחה ז, יט.

נו בראשית ו, ה.

נד ראה לקומ"ת יט וצורר המור דברים כה, יא.

נח יחזקאל יא, יט; לו, כו.

נט ספרי דברים כה, יז (כי תצא, רצו). ובכ"מ.

כח לבטל את עמלק לגמרי, הוא הופך להיות גל של עצמות, כח של "גל עיני"^{טז}. הוא הופך להיות גל של עצמות, גם מלשון עצימת עינים – עצימת עינים עם עוצמה לבטל את מציאות עמלק שמופיע בצד הפנים שלי.

הרחבנו בכך מתוך מה שהוא כותב כאן, ודורש ביאור, שמצות "זכור" היא גם בלב וגם בפה.

זמן הזכירה

כעת הוא שואל שאלה הלכתית – מה תדירות קיום המצוה?

ואל הזכירה הזאת בלב ובפה, לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום, כמו שנצטוונו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה,

"למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך"^{טז}, "ימי חיך הימים, 'כל ימי חיך' להביא את הלילות"^{טז}. בזכירת עמלק לא כתוב כך. למה?

והטעם כי בזכירה ההיא עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדבור על זה בהרבה מקומות בספר, כל מצוות התורה הן "זכר ליציאת מצרים" – היא יסוד דת ישראל – לכן צריך לזכור ביום ובלילה. זכירת עמלק לא אותו דבר – משמע שלא חשובה כמו זכרון יציאת מצרים. מהרמב"ם בספר המצוות משמע להיפך, שאת יציאת מצרים מספיק לזכור רק פעם אחת ביום ופעם אחת בלילה, אבל יתכן שזכירת עמלק יותר חמורה – שצריך לא להסיח את הדעת ממנה אפילו רגע אחד. בכל אופן, לפי שיטת החינוך זכירת עמלק פחות חשובה מזכירת יציאת מצרים.

אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק, אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכר הענין פעם אחת בשנה או בשתי שנים או שלש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה

עג תהלים קיט, יח.

עד דברים טז, ג.

עה ברכות פ"א מ"ה.

אותו מהלא-מודע, לשים אותו בפנים, במודע, ושם לשבור אותו, לחסל אותו, לאבד אותו.

אבל כל זמן שאדם עסוק בעבודת הברורים צריך לעבוד הפוך. זהו גופא ההבדל בין עבודת הברורים לעבודת השבירה. בעבודת הברורים – קודם כל, עד שה' יניח אותנו ממנה, שנגמור איתה – צריך להיות "לא תתורו אחרי" האחור הזה, לא תגיעו אליו, לא צריך לדעת מהלא-מודע. בידור הוא הוצאת החלקים הטובים מכל דבר. בשביל לשבור – אני מחסל את הכל, צריך לראות בדיוק מה שאני עושה.

כתוב^{טז} שאדמו"ר הזקן לא שבר שום דבר – רק פירק, אם היה צריך. לכאורה, איך הוא קיים את מצוות מחית עמלק, שהיא לתת 'זבנג וגמרנו' לעמלק? או שנאמר שהוא היה עדיין באמצע עבודת הברורים, שלא שוברים. או שהוא נהג כך גם במלחמת עמלק – אחרי שה' הניח לנו, הכל במנוחה, הכל בכיף^{טז}, אַ מְחִיָּה (כנ"ל, וכמבואר בדא"ח^{טז} שיעיקר הענג בנפש הוא מנצחון המלחמה, מלחמת עמלק). אדמו"ר הזקן ודאי ראה הכל, כל מה שקורה אתו וכל מה שמסביב – הכל היה במודע. אבל אפילו את השבירה של עמלק, את החיסול הגמור שלו, הוא עשה באופן של "נתן עיני בו ונעשה גל של עצמות"^{טז} – עמלק מתבטל, "ואחריתו עדי אבד". הכח של משה רבינו, בעל ההילולא של היום, הוא "תמנת הוי' ביט"^{טז} – הוא רואה את המציאות כמו שה' רואה (כפירוש אדמו"ר הזקן^{טז}). כנראה שכאשר מי שיש לו את הכח הזה רואה משהו שצריך לחסל – יש לו את הכח לכך בעינים. שרש הראיה הוא מגבורה דעתיק^{טז},

טו לקו"ש ח"ג כ"ד טבת ס"ד.

טז ראה גם סעודת פורים תש"פ (ח"ג) – נדפס בגליון פקודי השתא.

טח ראה אוה"ת עינים עמ' רה, ובכ"מ.

טט ברכות נח, א. ובכ"מ.

ע במדבר יב, ח.

עא מובא בחנה אריאל פרשת שלח ובכ"מ.

עב ראה בחכמה ששרשה במו"ס בה מלובשת גבורה דעתיק (ראה ע"ח ש"ג פ"י).

זכירת עמלק והמצוות התמידיות

יוצא שיש כמה וכמה דעות באיזו תדירות שצריך לזכור – מהקצה אל הקצה. החינוך כאן אומר שלא ברור הזמן, אולי פעם בשנה או פעם בשנתיים שלוש, וממה שנקרא בהמשך דבריו משמע שצריך לזכור טוב – אבל מספיק פעם אחת בחיים בשביל לצאת ידי חובת מצוה זו מן התורה. יש דעה הפוכה ממש, מן הקצה אל הקצה – שזו מצוה תמידית. כמו שאמרנו, כך נראה הפשט כשקוראים בספר המצוות לרמב"ם. לפי ספר החינוך יש שש מצוות תמידיות^ט, שהן יסוד היסודות במצוות ה', ביהדות בכלל: שני הדברות הראשונים, "אנכי"^ט ו"לא יהיה לך"^ט; "שמע ישראל"^ט; אהבת ה'; יראת ה'; ו"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". יש לנו ספר שלם בענין, שצריך שכל אחת תהיה בקיאה בו – "לחיות במרחב אלוקי". האסמכתא היא שיש שש ערי מקלט^ט – רוצח בשוגג בורח לעיר מקלט ושומר עליו. אם הוא יוצא מעיר המקלט אפילו לרגע אחת הוא פגיע – יכול לבוא גואל הדם ולהרוג אותו^ט, מותר לו ואולי אפילו מצוה עליו^ט. לכן, אם הוא רוצה לשמור על חייו, הוא צריך להשאיר בעיר מקלט. זהו גם המשל כאן, שצריך להכנס לכל מצוה מהמצוות האלה – שהמודעות תהיה מוקפת, קלוטה בתודעה והאוד וגילוי האלקות של המצוה הזו וקולטת אותם – ולא לצאת ממנה אף פעם. הרמב"ם לא משתמש בביטוי מצוה תמידית, אבל יש כאן סברא שיש עוד מצוה תמידית. בנפש "זכור את אשר עשה לך עמלק" הכי דומה ל"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם" – שהולך על מחשבות

אחת או בשתיים או שלש לכל הפחות, והנה הם יוצאים בכך מצוה זו.

למה כותב "שתי שנים או שלש"? הוא מדבר דווקא על הקריאה של פרשת "זכור" בתורה – הזכרה בפה, ואצל המאזינים "שומע כעונה"^ט. כשקוראים את כל הפרשה בציבור, כשמגיעים לפרשת כיתצא המפטיר של הפרשה הוא "זכור". לפי המנהג שלנו קוראים כל שנה את התורה, אז מגיעים בסבב הקריאה "פעם אחת בשנה" לפרשת "זכור". אבל איך היה המנהג בארץ ישראל? היו קוראים את התורה לא בשנה אחת אלא בשלש שנים^ט. לכן, אם קוראים את כל התורה בשלש שנים, את פרשת "זכור" אומרים פעם בשלש שנים. הוא אומר אולי זהו קיום המצוה – מה שקוראים בקריאת התורה את פרשת "זכור" פעם בשנה, לפי מנהגנו, או פעם בשלש שנים, כמו שהיה המנהג בארץ ישראל. הקריאה הזו של כל הפרשיות במעגל היא ודאי מנהג דרבנן, לא מצוה מהתורה.

יש עוד מנהג ישראל, עוד יותר מנהג, לקרוא ארבע פרשיות – שקלים, זכור, פרה, החדש: ואולי נאמר כי מנהגם של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיחד בכל שנה ושנה תורה היא, ומפני מצוה זו הוא שקבעו כן, אצלנו פשוט שזו הסבה^ט, הוא אומר ש"אולי נאמר" כך – לקיים מצות "זכור". והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים, לפי שהוא מענינו של יום, כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקדם נס זה נצטוינו בזכירה זו קבעו הפרשה קדם לפורים, אבל שמכוהו לפורים על דרך מה שיאמרו זכרונם לברכה [ברכות כא, ב] במקומות שמכו ענין לו. סומכים מה שקשור לשבוע בשבת לפני גם בפורים מזכירים את עמלק – קוראים את מעשה עמלק בפרשת בשלח.

עט הקדמת ספר החינוך. מובא בבה"ל א, א ד"ה "הוא כלל גדול". ראה סוד ה' ליראיו שער א פ"כ ובזכור בפנים.

פ שמות כ, ב.

פא דברים ד, ו.

פב במדבר לה, ו ובכ"מ.

פג רמב"ם הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ה ה"ו.

פד ראה מכות פ"ב מ"ז.

עו סוכה לח, ב. שו"ע או"ח קט, ג.

עז מגילה כט, ב.

עח ב"או"ח סימן תפחה בשם התוספות.

רמיה^פ. טוב, הוא למד "זכר עמלק", ולכן הרג רק זכרים, אבל "זכר עמלק", כמו שכתוב, פירושו כל דבר ששם עמלק נזכר עליו^א.

"זכור" בנברא ו"תמחה את זכר" בחפצא

לפני שנמשיך לקרוא נאמר משהו מאד חשוב כאן בפשט, שגם הרבי, במאמר שלמדנו, לא מחלק ולא מדייק: כתוב "זכור את אשר עשה לך עמלק" – אני צריך לזכור. אבל "תמחה את זכר עמלק" לכאורה סותר – תמחה את ה"זכר", תמחה את ה"זכור". אם אני צריך לזכור אותו – הוא צריך להיות קיים. אם הוא לא קיים – אין מה לזכור. יש מצוה לזכור אותו, ואחר כך כתוב "תמחה את זכר עמלק", למחות את הזכר שלו. לכאורה סתירה, דבר והיפוכו.

אלא מה? יש כאן דוגמה יפהפיה של מה שנקרא בהלכה גברא וחפצא. אני, היהודי, הישראלי, הפנים – צריך לזכור את עמלק. המצוה היא עלי – בלשון ההלכה, המצוה היא על ה"גברא" שלי. ה'אני' שלי, ה'עצמי' שלי, צריך לזכור. אבל מה הפשט למחות את זכר עמלק? ה"זכר" שלו הוא כל דבר ששייך לו, כל דבר ששמו נזכר עליו – דין בחפצא.

"תמחה את זכר עמלק" היינו כל דבר ששמו של עמלק נזכר עליו, דבר ששייך לעמלק. כמובן, גם הזכרים וגם הנקבות, ולפי הסיפור של שמואל ושאל המלך גם הבהמות. האם הדין בבהמות נוהג לעולם? גם חקירה במנחת חינוך^ב, האם מה שכתוב בפירוש בתנ"ך להרוג את הבהמות נוהג לדורות. מאד מעניין שכתוב בתורה "זכר עמלק", אפשר להתבלבל עם זכר, אבל בלשון חז"ל המצוה היא להכרית את זרעו של עמלק. כמו שאפשר לטעות בין "זכר עמלק" ל"זכר עמלק" אפשר לטעות בין "זכר עמלק" ל"זרע עמלק" – אבל שם שניהם אמתיים. מהו זרע? הוא לא

מינות וזנות. עמלק הוא מין^ג, כופר – כופר לשון כפור, הוא מקדר אותנו ומכניס בנו כפור. בכל אופן, הסברנו שאלה מצוות משלימות, שיש בהן משהו הפוך, ולא אותה מצוה – "זכור" הוא מצוה בפני עצמה.

ד. מחית עמלק וגילוי אלקות בגברא ובחפצא

זכור, זכר וזָכָר

אחת הסיבות שאנו קוראים את כל דברי החינוך היא ההמשך כאן, שנוגע דווקא לבנות, לנשים – מחלוקת בין ספר החינוך לפירוש עליו, מנחת חינוך, האם המצוות של זכירת ומחית עמלק הן דווקא בזכרים או מצוה של כולם, גם גברים וגם נשים. רואים כאן קשר בין "זכור", במובן של זכירה, לזכרים, וגם ל"זכר עמלק".

יש סיפור שלם בגמרא^ד כמה חשוב שמלמד תינוקות, מלמד דרדקי, ידיק בלימוד המקרא. זהו גם אחד הפירושים ב"קרבן" כמו מקרא, לשון קריאה – מקרא עם א ומקרה עם ה מתחלפים בתורה^ה. גם מקרא, לימוד תורה, הוא מלחמת עמלק – צריך לדעת איך לקרוא את המלים נכון. כתוב בחז"ל סיפור שלם כיצד בזמן דוד המלך, כשהיתה מלחמה באדום ועמלק, יואב בן צרויה הרג "כל זכר באדום"^ו. יואב הרג רק את הזכרים, את האנשים, ולא את הנשים. כשהוא נשאל 'למה? הרי המצוה בתורה היא למחות את זכר עמלק, גם הזכרים וגם הנקבות?!'. הוא אמר שאותי לימדו בחיידר "תמחה את זכר עמלק" – כך המלמד אמר. כשנודעה לו הטעות של המלמד הוא רצה להרוג אותו. יש שם שתי דעות בחז"ל – אם הרג אותו או שלא הרג אותו, ודי בכך שהיה בכלל קללת "ארור עשה מלאכת הוי'

פה ראה לקומ"ת יט ובכ"מ.

פו בבא בתרא כא, א"ב.

פז השוה שמות ה, ג (ובבעל הטורים) ושם ג, יח; שמואל"ב א, ו.

פח מלכים"א יא, טו"ט.

פט ירמיה מח, י'.

צ ראה רש"י לדברים כה, יט. וראה עוד אבודרהם הלכות פורים סכ"ט והובא בב"י ס"י תרצ (בשם המדרש).

צא מצוה תרד אות א.

דין עמלק, יש מצוה להרוג אותו, לאבד אותו. זהו חידוש. על פי פשט אי אפשר 'להתגייר' להיות עמלק, או שאתה נולד עמלק או שאתה לא, ואי אפשר לזהות היום מי הוא עמלק. אם כן, אי אפשר לקיים את המצוה הזו. אבל לפי החידוש של האחרונים, אני כן יכול להצביע על משהו מסוים ולומר שהוא עמלק – אני יודע בדור האחרון שהנאצים הם עמלק ויש מצוה לאבד אותם, לחסל אותם. כל מי ששונא מושבע של עם ישראל – הוא רוצה לאבד את עם ישראל, אז יש מצוה לאבד אותו.

מאיפה החידוש הזה? במלחמה הראשונה עם עמלק כתוב "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו", פסוק שכבר הזכרנו. מה פירוש "את עמלק ואת עמו"? אין כזה דבר בתורה! עמלק הוא "עמו" – עמלק הוא עם-עמלק, לא שיש אדם אחד שנקרא עמלק ויש לו עם. משהו מוזר. זו שאלה מאד טובה בפשט. רואים שלעמלק יש עם. יש מי^{צב} שרוצה ללמוד מכאן שאפשר להתגייר לעמלק, שכל אחד יכול להצטרף לעם-עמלק. לפי פירושו, "עמלק" הוא מי שנוולד עמלק ו"עמו" הוא מי שמצטרף אליו. כמו הערב-רב שמשה רבינו הוציא ממצרים, הצטרפו לעם ישראל, גם עמלק הוא מגנט שמושך את כל האנשים ששונאים את היהודים, כל האנטישמים המושבעים. זהו ווארט יפה. אחרת אין הסבר ל"את עמלק ואת עמו". כתוב בכמה מקומות בחסידות^{צד} שכל פעם שכתוב "עם" אפשר לקרוא גם עם (גם תלוי במלמד, איך הוא קורא...). פירוש דומה מאד, אפילו מחזק אחד את השני – העם שלו הוא מי שעמו, מי שרוצה להיות עמו, מי שרוצה להצטרף אליו. עם הוא עם, אני הולך עם. אפילו אם הוא לא הופך להיות עמלק, אבל הוא עושה ברית עם עמלק – הוא עמו. עמלק של הדור שלנו הוא הנאצים – היו עוד כמה עמים שעשו ברית עם הנאצים, אז הם בכלל "עמו" של עמלק וגם

כותב, אבל אם אני אומר, כמו חז"ל, בביטוי להכרית את זרעו של עמלק – משמע שרק בני אדם, זרע עמלק. זרע עמלק ודאי גם הגברים וגם הנשים, אבל רק בני אדם. לפי זה בימי שמואל היה משהו מיוחד, שגם את הבהמות. עוד יותר מיוחד לפרש שכולל כל דבר ששמו של עמלק נזכר עליו – יכול להיות גם המטלטלין, הכלים שלו, הדומם. "תמחה את זכר עמלק". יש הרבה אפשרויות כאן.

בכל אופן, כתוב שאני (הגברא) צריך לזכור את מה שהוא עשה לי, אפילו אחרי שהוא (החפצא) נמחה. כמו שנראה במנחת חינוך, יתכן שבימות המשיח, אחרי קיום המצוה הזו בשלמות, עדיין יש מצוה לזכור את העבר, כלומר ללמוד היסטוריה גם כשאינן יותר עמלק.

עמלק בזמן הזה

אפילו היום, במדה מסוימת, אין עמלק על פי פשט – כי "בא סנחריב ובלבל את כל האומות"^{צב}. אי אפשר לדעת מי הוא עמלק ו"כל דפריש מרובא פריש"^{צג} – סתם גוי שבא, אפילו שונא ישראל, לפי פשט איני יכול לזהות שהוא עמלק. הוא בא מהרוב ורוב האנשים בעולם אינם עמלק.

יש סוברים^{צד}, על פי הלכה ממש, שלכל שונא ישראל יש דין של עמלק. לפי זה אומרים שיש משהו יחודי לגמרי שדומה בין ישראל ועמלק, "את זה לעמת זה עשה האלהים"^{צה}, שרק לשני העמים האלה אפשר 'להתגייר'. יש גוי שלא נולד עמלק, אבל הוא הופך להיות עמלק – איך? על ידי שהוא שונא את ישראל בתכלית, רוצה להשמיד את עם ישראל, כמו המן הרשע, שבאמת היה מעמלק. לכל מי שמחקה אותו יש

צב ידים פ"ד מ"ד. וראה בהערה הבאה.

צג ראה למשל כתובות טו, א. והובא במנחת חינוך דלעיל, אות ה.

צד בשם ר"ח מבריסק (הובא בהררי קדם ח"א סי' קפ בשם בנו, ר"מ), וגבי הגרמנים (ולאחר מכן הנאצים ימ"ש) מקובל בשם הגר"א (הובא בשו"ת שבת הלוי ח"ה סי' קמט).

צה הקלת ז, יד.

צו ראה למשל בפירוש ר' אברהם בן הרמב"ם ובספורנו לבשלח יז, יג. וראה עוד בהררי קדם לעיל הערה צד וש"נ.

צז וראה בשיעור כ"ג אלול תשע"ב פ"ב. ובכ"מ.

אותם צריכים להכרית.

מכאן גם נלמד את עומק הגיור הטוב לישראל: הגיור הרע, של גוי סתם שלא נולד עמלק, הוא על ידי שנאת ישראל. מכאן נלמד שעצם הגיור הוא אהבת ישראל, כמו שדברנו הרבה פעמים^{נב}. גיור הוא ודאי להאמין בה' ובתורה שלו, אבל עיקר הגיור הוא רצון הכי עמוק בנפש להזדהות עם ישראל ולהיות ישראל, להיות יהודי. כלומר, גיור בא מהאהבה הכי עצמית, הכי פנימית, של ישראל – אהבת ישראל. הגר כל כך אוהב את היהודים עד שהוא רוצה להיות יהודי, אז הוא מתגייר – זהו גיור כהלכה. אצל עמלק בדיקו ההיפך – אם הוא שונא ישראל הוא הופך להיות עמלק.

לשמר את עמלק

שוב, אמרנו שיש כאן דיוק בפשט – "זכור את אשר עשה לך עמלק" ובהמשך "תמחה את זכר עמלק", גברא וחפצא. כנראה הא בהא תליא – לא רק שאין סתירה, אלא שתלויים אחד בשני. אצלי אני צריך לזכור אותו,

במקום למחות אותו אני צריך להחיות אותו (פירושי "מחיה" שונים, כנ"ל). אם אני זוכר אותו אני מחיה אותו בתוכי, ויתכן שאם אני מחיה אותו בתוכי טוב אני בורא אותו, כמו שחכמים בראו אנשים עם ספר יצירה, עשו גברא^{צט}. יש שאלה איך מקיימים מתנות לאביונים כשאינן אביון. כשיבוא משיח לא יהיה אביון –

אחרי פורים

כנראה צריך לאהוב את ה' הרבה יותר חזק, אחרי השנאה של הרע, של העמלק, האהבה לה' והאהבה לישראל והאהבה לתורה, כל האהבות הקדושות, נעשות הרבה יותר עצמיות מכח השנאה

איך יקיימו^ק? יש מקום שכולם חיים ברווחה ואין עניים, איך מקיימים^{קא}? יש ווארט חסידי ש'מתנגד' שומר איזה אביון כדי שיוכל לקיים בפורים מתנות לאביונים. אותו דבר במחית עמלק, צריך עמלק אחד כדי לקיים את המצוה... אמרנו ש"זכור את אשר עשה לך עמלק" היינו להביא אותו מהתת-מודע לפנינו. מצד אחד, אני באמת מוחה אותו, אבל כשאני זוכר אותו אני גם מחיה אותו – לכן תמיד יהיה איזה עמלק. בשביל מה זה טוב? בשביל מה טוב עמלק בסופו של דבר?

ניתן דוגמה אחרת, מאהבה ויראה – שתי מצוות מהמצוות התמידיות של התורה. כתוב בתניא^{קב}, לפי הוהר^{קג}, שאהבה ויראה הן שתי כנפים – ועוף לא יכול לעוף בכנף אחת^{קד}. יש אהבה ויראה, וכתוב שהיראה – שהיא יראה מניתוק חבל האהבה^{קה} – כל הזמן מגבירה ומקפיצה מעלה-מעלה את האהבה, השמאל מגביר את הימין. כנראה, כמו אהבה ויראה יש גם אהבה ושנאה – "אהבי הוי' שנוא רע"^{קו}. המציאות של הרע, בשביל לשנוא אותו, בעצם נותנת כח פיזי כזה שמגביר את האהבה. אחרי פורים כנראה צריך לאהוב את ה' הרבה יותר חזק, אחרי השנאה של הרע, של העמלק, האהבה לה' והאהבה לישראל והאהבה לתורה, כל האהבות הקדושות, נעשות הרבה יותר עצמיות מכח השנאה.

עמלק בתורה ובמשנה תורה

הזכרנו שכתוב "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב". למה הוא לא גמר אתם? היתה גזרת הכתוב לא להכרית אותם באותו

ק ראה שו"ת שיח יצחק (וייס) ס' שעח. ועוד.
קא ראה שו"ע או"ח תרצד, ד; שו"ת שיח יצחק הנ"ל ס' שעט. ועוד.

קב פל"ט ואילך.

קג תקו"ז (כה, ב).

קד ראה תניא פמ"א.

קה ראה לקו"ת מסעי פח, ד; שה"ש לו, ג. ובכ"מ.

קו תהלים צז, י.

צח ראה גם שיעור ג' כסלו תשע"ט.

צט סנהדרין סה, ב.

כל הענין של תפלה הוא להכנס למצב של פנים בפנים עם ה'. מה שמפריע לנוכחות הזו הוא הנוכחות הלא מודעת של עמלק

של גילוי אלקות? אחד מיסודות המאמר הוא הקשר בין גילוי אלקות לתפלה. מהי תפלה? כתוב^{קיא} שתפלה לשון "התופל כלי חרס"^{קיב}, להדביק. תפלה היא דעת, התקשרות, דבקות. מה עוד? תפלה היא נוכחות, "דע לפני מי אתה עומד"^{קיד} – בשביל להתפלל צריך לדעת לפני מי אתה עומד. מהי נוכחות? עמידה

פנים בפנים. כל הענין של תפלה הוא להכנס למצב של פנים בפנים עם ה'. מה שמפריע לנוכחות הזו הוא הנוכחות הלא מודעת של עמלק. לכן צריך להביא אותו לפנים, להשמיד אותו, לשבור אותו, לחסל אותו – ואז אפשר להיות פנים בפנים עם ה' לגמרי, "נכח פני א-דני"^{קיד}, "דע לפני מי אתה עומד".

מהי עוד תפלה? הכל אותו ענין. כתוב בזהר ש"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"^{קטו}, אין עבודה – עבודת התפלה^{קטז} – שלא מתוך אהבה. הנוכחות היא בעצם סימן שאני מאד אוהב את ה' ואני רוצה קשר אליו. בתחלת שיר השירים, שיר האהבה בין החתן והכלה, הקב"ה וכנסת ישראל, הכלה אומרת "משכני אחרין נרוצה"^{קיז} – כמו חתן וכלה, שצריך שתהיה משיכה^{קיח}. אני מתפלל לה' שימשוך אותי, "משכני", ואז "נרוצה", לשון רבים – כל כולי, גם עם הנפש הבהמית שלי. מוסבר בחסידות^{קיט} ש"משכני" לשון יחיד ו"נרוצה" לשון רבים. התפלה היא בעצם הבקשה "משכני"

דור^ק. מענין שלפי מנהגנו קוראים את הסיפור הזה בפורים עצמו. הסוף הוא "מלחמה להוי' בעמלק מדר דר" – רואים שהתכל'ס היא שכל הזמן תהיה מלחמה עם עמלק, כל הזמן נזכור אותו מחדש, נמציא אותו מחדש. המצוה היתה "ויחלש יהושע", לא לאבד אותו עדיין, ובסוף הפרשה כתוב "כי יד על כס יה מלחמה להוי' בעמלק מדר דר".

כך כתוב בתורה, בפרשת בשלח. אחר כך מגיעים לפרשת כי תצא, לסוף משנה תורה, ואז יש את שלש המצוות – "זכור... תמחה... לא תשכח". המצוות הן דווקא לדור שנכנס לארץ^{קיח}, משנה תורה, ושם כבר לא כתוב "מדר דר" אלא עכשיו – עכשיו אנחנו בארץ ישראל, צריך לגמור עם עמלק, "זכור" ו"תמחה" ו"לא תשכח". בפרשת בשלח אין מצוה בתורה, רק סיפור. גם דבר מענין, קודם התורה מספרת סיפור. אחר כך, במשנה תורה, התורה נותנת מצוה לזכור את הסיפור הזה – תזכור מה שכתוב.

בפורים כתוב "הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דר ודר"^{קט} – אם זוכרים את הדבר כדבעי הוא נעשה מחדש^{קי}, בכל דור ודור. פה בדיוק אותו דבר, יש מצוה לזכור אותו ובעצם להחיות אותו בשביל להרוג אותו. הכל בשביל להגביר עד אין סוף, עד עוצמה שלמעלה מטעם ודעת, את מסירות הנפש שלנו, האהבה שלנו, ההתקשרות שלנו לה', שממילא היא גם גילוי האלקות – שה' מתגלה אלינו.

תפלה – נוכחות ה'

אחת השאלות שהבנות שלחו לי לגבי המאמר היא – למה תפלה היא דווקא העבודה

קז ראה פסיקתא רבתי פסקא יב ובכ"ד.

קח סנהדרין כ, ב.

קט אסתר ט, כח.

קי ראה תקון שובבי"ם לרמ"ז, מובא בלב דוד פכ"ט.

קיא תו"א עט, ג ובכ"ד.

קיב ע"פ כלים פ"ג מ"ה.

קיג אבות פ"ג מ"א.

קיד איכה ב, יט.

קטו זהר ח"ג רסז, א.

קטז ראה קונטרס העבודה לרבי הרשב"ב.

קיז שה"ש א, ד.

קיח כדברי הרבי מליובאוויטש בכ"מ – ראה אגרות קודש ח"ו אגרת א'תתמג; ח"ח אגרת ו'תתפט.

קיט ראה לקו"ת ויקרא ב, ד. ובכ"מ.

הזה מתגלה. זהו אור שקיים כל הזמן, לא נסים מיוחדים – אור ה' קיים פה כל הזמן, אבל קודם לא הרגשתי, אז גילוי האלקות לא היה שלי. לכן עושים לתפלה הרבה הכנות – לומדים חסידות, הולכים למקוה, עושים כל מיני דברים – הכל כדי להזדכך שארגיש אלקות.

זו מהות התפלה. בזמן הזה – זהו עיקר גילוי האלקות. חסידים יודעים שגילוי אלקות תלוי בגברא, משהו פנימי בי. הוא לא תלוי בחפצא, בכך שה' פתאום יתגלה כאן – ה' מתגלה כל הזמן. יש ודאי זמנים מיוחדים שה' כן מתגלה יותר, כמו שבת וחג לעומת ימי החול, והדבר גם משפיע על התפלה השונה. אבל כל הזמן צריך "הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו"^{קל} – היינו להיות פתוח בבחינת הפנים שלי, לעמוד מול הפנים של ה'. כך גם ביחסים בין שני אנשים. למה אומרים לפני התפלה "הריני מקבל עלי מצות עשה של ז'אהבת לרעך כמוך"^{קלא"קלב}? בלי אהבת ישראל אי אפשר להתפלל! אהבת ישראל היא כניסה למצב של פנים בפנים עם עוד יהודי. עמידה פנים בפנים מתחילה בתוך הבית, בין איש ואשה צריך להיות "ואהבת לרעך כמוך"^{קלג}. גימטריא יפהפיה: "ואהבת לרעך כמוך" שוה "דע לפני מי אתה עומד" – על ידי "ואהבת לרעך כמוך" אפשר להרגיש שאתה עומד בפני ה', וזה גופא גילוי אלקות.

"על שלשה דברים העולם עומד – על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים"^{קלד}. גמילות חסדים היא מתוך אהבת ישראל, עבודה שהיא תפלה וקרבת במקדש היא אהבת ה', "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא", ובתורה יש פשוט אהבת תורה, כי היא תורת ה'. אני לומד תורה

– תמשוך אותי, שארגיש משיכה בלב. אז, אם ארגיש שאתה אוהב אותי ומושך אותי, "כמים הפנים לפנים"^{קכ}, באהבה, אני ארוץ אחריו. לא סתם שאני ארוץ אלא "נרוצה" – כל כולי ירוץ אחריו, כל מה שניתן לברר מהנפש הבהמית גם ירוץ. על ה"נרוצה" כתוב "ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך"^{קכא}, "בשני יצדיך"^{קכב} – גם הנפש האלקית וגם הנפש הבהמית. מת? כאשר יש "משכני".

תפלה – גילוי אלקות פנים בפנים

נחזור למושגים שאמרנו קודם – גברא וחפצא. כשאני מדבר על גילוי אלקות – הוא יכול להיות בגברא או בחפצא. מה הכוונה? כשה' עשה נסים ונפלאות ביציאת מצרים ראיתי זאת במו עיני, וכך גם בהמשך – "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלהים אין עוד מלבדו"^{קכג}, "וכל העם ראים את הקלת"^{קכד}, כולם רואים ש"כבוד הוי' מלא את המשכן"^{קכה} ואי אפשר להכנס – כל הדברים האלה הם ודאי גילוי אלקות, ה' מתגלה. אבל אנחנו בגלות, אין כזה גילוי אלקות. כשמשיח יבוא יהיה עוד פעם, וביתר שאת, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"^{קכז}. אבל היום גילוי אלקות הוא משהו אחר – "כי אשב בחשך הוי' אור לי"^{קכז}.

גילוי אלקות הוא לפתוח את הלב שלי. האור נמצא, ה' נמצא, "לית אתר פנוי מיניה"^{קכח}, ה' נמצא בכל מקום. למה אני לא רואה זאת? כי אני אטום, טמא, עמלק. אם אני פותח את הלב שלי בתפלה, "עבודה שבלב"^{קכט}, ממילא האור

קכ משלי כז, יט.

קכא דברים ו, ה.

קכב ברכות פ"ט מ"ה.

קכג דברים ד, לה.

קכד שמות כ, יד.

קכה שמות מ, לד"ה.

קכו מיכה ז, טו.

קכז שם פסוק ח.

קכח תקו"ז נז (צא, ב).

קכט תענית ב, א.

קל ברכות כא, א.

קלא ויקרא יט, יח.

קלב ע"פ נוסח האריז"ל. ראה פע"ח שער עולם העשיה פ"א.

קלג ראה ברית הנישואין הערה ט במבוא (וראה קידושין מא, א ובספר הליקוטין פרשת עקב סימן ח).

קלד אבות פ"א מ"ב.

היא על הגבוה, לכן הוא אומר שגם המצוה של "זכור" טפלה לתכל'ס, "תמחה", "המעשה הוא העיקר" – ככה הוא סובר.

הוא מסיים את המצוה:

ועובר על זה ולא זכר וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל בטל עשה זה, וגם עבר על לאו הבא על זה, שהוא "לא תשכח", כמו שנכתוב בלאוין [מצוה תרד] בעזרת השם.

הוא חוזר שהזכירה היא בלב וגם קריאה בפה. אחרי כל הדיון שלו, בסוף הוא פוסק שמספיק פעם אחת בחיים. בפרקי אבות

כתוב "שאיין לך אדם שאיין לו שעה" קלט. אפשר לומר שלכל אחד יש פעם אחת בחיים שהוא פתאום שונא את עמלק. כמו שיש גילויי אלקות יש גילויי עמלק – יש זמן שעמלק מתגלה אצל האדם בכל עוצמתו, ואז הוא זוכר אותו ומעורר את השנאה אליו וגם מחסל אותו. שוב, יש כוונת שעה אחת בחיים, "אין לך אדם שאיין לו שעה". עד כאן המצוה בספר החינוך.

חיוב נשים ב"ת ובח"ע שלא הזמן גרמא

היה ראוי ללמוד את כל דברי המנחת חינוך – יהודי שחי לפני כמאה וחמשים שנה – מאד מענין. אבל כעת נקרא רק על הענין של נשים, קשור לתלמידות כאן:

והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו גם כן.

אם הנשים פטורות מכל המצוות שקשורות לעמלק – כל השיעור כאן מיותר... אבל המנחת חינוך לא מסכים איתו:

ובר"מ אינו מבואר זה, וצריך ראייה לפטור נשים ממצוות עשה שאיין הזמן גרמא

קלט אבות פ"ד מ"ג.

לכל אחד יש פעם אחת בחיים שהוא פתאום שונא את עמלק. כמו שיש גילויי אלקות יש גילויי עמלק – יש זמן שעמלק מתגלה אצל האדם בכל עוצמתו, ואז הוא זוכר אותו ומעורר את השנאה אליו וגם מחסל אותו

בלי לשכוח את נותן התורה קלה, שהוא וחכמתו אחד, כמו שמוסבר באריכות בתניא קטל. כל העמודים שהעולם עומד עליהם הם שלש אהבות. אומרים "אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב", שלשת העמודים, אבל חותמים "מגן אברהם" קטל כי הכל אהבה. אהבה ר"ת אור הקדוש ברוך הוא קלה – יש אור שמופיע באהבת ישראל, גמילות חסדים; יש אור שמופיע בתורה, אהבת התורה; ויש אור של אהבה כלפי בורא עולם, שבורא אותי בכל רגע תמיד, וזו חוית התפלה.

אמרנו הכל כדי להסביר מה שהרבי כותב במאמר, שעיקר גילויי אלקות הוא בתפלה – זהו גילויי אלקות מבפנים.

ה. מחית עמלק בזכרים ובנקבות

סיום דברי החינוך

נחזור לספר החינוך ולמחלוקת שלו עם המנחת חינוך במי נוהגת המצוה: ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, כלומר, בכל דור – פעם בשנה או פעם בשנתיים-שלוש, כפי שכותב. בזכרים, כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, ולא לנשים.

הוא כותב שמצוות מחית עמלק – כל המצוות, לזכור ולמחות ולא לשכוח – הן מצוות של גברים. למה? כי גברים צריכים להלחם ולנקום באויב. האחריות לעשות נקמה

קלה ראה לקו"ש חט"ו עמ' 3 ואילך וש"נ.

קלו פ"ב, פכ"ד, פנ"ב, אגרת הקדש יד ויט. ועוד.

קלו פסחים קיז, ב.

קלח ראה שערי אהבה ורצון מאמר "אהבה: אור הקדוש ברוך הוא" (עמ' צה), ועוד.

הוא לימד אותו שצריכים להרוג רק את הזכרים – כנראה המלחמה היא זכר כנגד זכר, זו מצוה רק בשביל זכרים. אבל אליבא דאמת המלחמה ב"זָכָר עַמְלֵק", צריך להרוג גם את הנשים – רק אשה יכולה לעשות, זו מצוה רק לנשים. כנראה הא בהא תליא. הרי האמת שקוראים "זָכָר", לא זָכָר.

שוב, המחבר כל כך מוציא את האשה מהמצוה הזו, כנראה מוציא את עמלק מהתודעה שלה – שאשה לא צריכה לחשוב על עמלק בכלל. לא בריא בשביל נשים לחשוב על עמלק, בריאות הנפש, ככה קבע משרד הבריאות – שנשים לא תחשובנה על עמלק. אם הן לא חושבות על עמלק בכלל – אין להן עסק עם עמלק. חידוש מופלא, שגם במצות לא-תעשה לא חייבות, כי אין היכי תמצי – אין מציאות של עמלק בכלל. אבל, לעומתו, אומר המנחת חינוך – במצות לא-תעשה, כולן, היא ודאי חייבת. אם כך, מסתמא היא חייבת גם במצות עשה, בן הזוג. אם כן, הוא חולק לגמרי על ספר החינוך – אומר שברמב"ם אין שום רמז לחילוק בין גברים לנשים ביחס למצוה הזו.

חסירות נפש במלחמה – גם לנשים

כעת העיקר. ההוכחה של החינוך שנשים פטורות, למרות שלא כתוב בחז"ל או ברמב"ם, היתה 'טעם עצמו' – שנשים לא יוצאות למלחמה. לכן, לדעת החינוך, האשה לא צריכה להתעסק בכלל בעמלק. הוא אומר – זה לא נכון!

ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, באמת מלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו כלה מחופתה כמבואר בש"ס סוטה מ"ד ע"ב ובר"מ כאן פ"ז ה"ד.

מפורש בחז"ל לקמ"ב שבמלחמת מצוה אשה יוצאת. אפשר לשאול האם להביא משיח, לעשות מבצעים של הרבי, זו מלחמת מצוה או לא.

נשים פטורות מסוג של מצוות עם גדר מאד ברור בהלכה – אשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא^{קמ}. התורה פוטרת אשה ממצות עשה שהזמן גרמא, מצוה שתלויה בזמן מיוחד – הזמן לא בידיה של אשה תמיד, מטופלת בילדים קטנים וכו'^{קמא}, ולכן התורה פוטרת אותה ממצוה שתלויה בזמן מסוים. אבל מצוות עמלק אינן כאלו – אין להן זמן מיוחד. לפי החינוך עצמו מספיק לקיים את מצות "זכור" פעם בחיים. גם לפי הקצה השני – מאד מענין שמצוה זו מהקצה אל הקצה – הדעה שזו מצוה תמידית, זו לא מצות עשה שהזמן גרמא. מצוה זו, וכל מה שקשור לעמלק, אין הזמן גרמא – אם כן נשים חייבות, לא פטורות. בשביל לומר שהן פטורות צריך להביא הוכחה מהש"ס או מהרמב"ם.

ובפרט במקום לאו גם כן.

התוספת של הלאו, "לא תשכח", מחזקת שהאשה חייבת גם בעשה. הרי בכל הלאוים אשה חייבת כמו איש^{קמ}. המשמעות מדברי המחבר שנשים פטורות גם מהלאו היא חידוש על גבי חידוש, כמה שהוא מוציא את הנשים מהסיפור הזה של עמלק. במצות לא תעשה אין כזה דבר – נשים ודאי חייבות. אבל למנחת חינוך משמע מדברי החינוך שהיות שאין אצלה "זכור" אין אצלה עמלק בכלל!

ספרנו שיואב הרג "כל זכר באדום", רק את הזכרים, בטעות – טעות של המלמד שלו, שבמקום "זָכָר" לימד אותו "זָכָר". מאד דומה לדיון כאן – גם דוגמה של חפצא וגברא. אם

כל הענין של
מלחמת עמלק
הוא להגיע
למסירות נפש.
הדבר נכון לגבי
כל מלחמה, אבל
במיוחד לגבי
מלחמת עמלק

קמ קידושין פ"א מ"ז.

קמב ראה אגרות משה או"ח ח"ד ס" מט; איש וביתו פ"ח.

קמב סוטה מד, ב. הלכות מלכים ומלחמותיהם פ"ז ה"ד.

הוצאת כלה מהחופה שתלך להלחם היא ודאי יותר מסירות נפש משל כל אחד אחר, וממילא מגיעה לדרגה הכי גבוהה של אהבת ה' "בכל מאדך".

שוב, אם העניין לא מסוכן – זה לא זה. יש מעלה בלעשות דברים מסוכנים. הביטוי בחסידות קמ"ה הוא שלא תמיד אפשר 'לעבור על גשר של ברזל', לא תמיד אפשר ללכת על בטוח. על בטוח לא הולכים, אבל בבטחון כן הולכים – בבטחון פעיל שהוא נצח. צריך ללכת בבטחון של נצח, של "דין נצח", אבל לא 'על-בטוח'. 'על

בטוח' זה לא שוה – ה' לא ברא אותנו כאן, בעולם הזה, בשביל להיות על-בטוח. הוא כותב מאד חזק את הנקודה הזו. [צריך לקחת בחשבון שכאשר הולכים על לא-בטוח גם נכשלים]. לזה קוראים מסוכן – לא סתם נכשלים, אפשר למות. מסירות נפש היא שאתה לא יודע אם תחזור בחיים. אתה מקוה לה' קמ"ה, אבל לא בטוח.

גזרת הכתוב – למעלה מטעם ודעת

הוא מוסיף עוד משהו:

גם מי עמד בסוד ד' יתברך אם הטעם מחמת הנקמה,

החינוך אומר שרק גברים עושים נקמה, לא נקבות. אגב, אני הייתי חושב הפוך – נקבה-נקמה זו אותה מילה, ב"מ מתחלפות גם באותיות בומפ וגם באלב"ם. מי אמר לחינוך שרק גברים עושים נקמה ונשים לא עושות נקמה? אבל, כותב המנחת חינוך, מי אומר שהטעם בכלל הוא הנקמה? מהי נקמה? הוא עשה לי ככה ועכשיו אני נוקם את נקמתו. באמת יש מצוה לזכור מה

על בטוח לא
הולכים, אבל
בבטחון כן הולכים
- בבטחון פעיל
שהוא נצח. צריך
ללכת בבטחון
של נצח, של
"דין נצח", אבל
לא 'על-בטוח'.
'על בטוח' זה לא
שוה – ה' לא ברא
אותנו כאן, בעולם
הזה, בשביל
להיות על-בטוח

פשיטא שזו אכן מלחמת מצוה – הרי כל מצוות התורה הן כדי לעשות את רצון ה', לעשות לו יתברך דירה בתחתונים קמ"ה, היינו ביאת המשיח קמ"ד). במלחמת מצוה מוציאים כלה מחופתה בשביל להלחם. זהו טיעון אחד. לכן, אומר המנחת חינוך, איני מסכים – אני מבטל את הטעם שלו שרק גברים עושים מלחמה. נאמר זאת מאד פשוט: החינוך נגד גיוס בנות בתורה, בצבא של משיח, והמנחת חינוך כנראה לא מתנגד במקום הנכון. אם זו מלחמת מצוה – צריך לגייס את כולם.

בהמשך המצוות האלה, החידוש האחרון של המנחת חינוך כאן קמ"ה, הוא כותב שכל מצוה של מלחמה בתורה היא מסוכנת – עצם גדר המלחמה הוא שאתה הולך על משהו מסוכן באמת. בשביל ללכת על דבר שבאמת מסוכן צריך ללכת למעלה מטעם ודעת, כמו שהרבי כותב במאמר – במסירות נפש. כלומר, כל העניין של מלחמת עמלק הוא להגיע למסירות נפש. הדבר נכון לגבי כל מלחמה, אבל במיוחד לגבי מלחמת עמלק – ככה כותב המנחת חינוך. תכלית המלחמה להגיע לדרגה גבוהה של עבודת ה' – זו עבודת "בכל מאדך", מסירות נפש של יציאה לקרב.

לפי זה, אם החינוך פוטר נשים ממצוה זו – הוא פוטר אותן גם ממצות "בכל מאדך". אבל המנחת חינוך – אחרון, בתראה, שמסתמא פוסקים כמוהו – מחייב נשים במצוות אלה. כלומר, גם אשה שייכת למסירות נפש ולעבודת "בכל מאדך", ואולי ביתר שאת. אולי כלה מחופתה יותר מסוגלת לכך מכולם, שהרי

קמ"ה ראה גם לקו"ש ח"ב פרשת פינחס (וביאורו בלחיות עם הזמן שם).

קמ"ז ראה הלכות מלכים סוף פ"ז.

קמ"ה נתחומא נשא טז.

קמ"ד ראה תניא פרקים לול"ד.

קמ"ה מצוה תרד אות ד, ממצוה תכה אות ג, עיי"ש.

אותנו – משמש בסופו של דבר להגברת האהבה שלנו לה'. אנחנו שונאים אותו והשנאה פועלת תגבור בקשר לה'. בכל אופן, יש איזה טעם נסתה, טעם כמוס, גזירת הכתוב – טעם שאיננו יודעים, למעלה מהטעם שלנו.

ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם מכל מקום הזכירה יהיה תמיד מצות עשה לזכור ולא לשכוח,

בביאת המשיח מצות מחית זכר עמלק תתקיים בשלמות, ועדיין יתכן שיצטרכו לזכור את עמלק. הוא עצמו משחק כאן עם המילים זכר וזכרון. כאן הוא מחלק חזק בין החפצא והגברא – מחית "זכר עמלק" תתקיים, לא יהיה שום חפצא של עמלק, אבל תתכן שתמשיך זכירה בגברא.

לכן, המסקנה של הכל, שהוא כופל ומדגיש, היא:

על כן צריך עיון דפוטר נשים ממצות עשה זו. ונראה דכל אישי ישראל חייבים כמו כל מצות עשה שאין הזמן גרמא, כן נראה.

החינוך קישר בין ה"זכור" ו"תמחה", אבל לשיטת המנחת חינוך צריך להפריד בין המצוות. כל זה היה רק להסביר את תחלת המאמר של הרבי – יש כאן שתי מצוות, והחינוך אומר שיש תלות ביניהן, ה"זכור" בשביל ה"תמחה", והיות שלדעתו נשים לא יוצאות להלחם בעמלק, פטורות מ"תמחה", וממילא פטורות גם מה"זכור" ואז גם פטורות מה"לא תשכח", פטורות מהכל. המנחת חינוך אומר בהכל הפוך.

שעמלק עשה לי, אבל לא כתוב בתורה בפירוש שהתכלית היא המצוה השניה, של "תמחה" – לעשות בו נקמה. מאד הגיוני שזהו הטעם, אבל "מי עמד בסוד ה'" לומר מה הטעם?! "טעמי מצוה" לא נתגלו עד משיח^{קמ"ח}.

דאפשר גזירת הכתוב שנזכור שנאתו מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים,

מאד מעניין. כל מה שהרבי כותב במאמר עוסק בשני רבדים – הרובד שלמעלה מטעם ודעת והרובד שעל פי טעם ודעת. כל מה שקשור לעמלק הוא למעלה מטעם ודעת – הוא התנשאות וחוצפה למעלה מטעם ודעת ומחיתו אצלנו היא מסירות נפש למעלה מטעם ודעת. הוא אומר שאיננו יודעים את טעמי המצוות. אפילו לפי האמת, שיש "טעם כמוס לרצון" (סוד מוחא סתימאה)^{קמ"ט}, יש למעלה מזה "אין טעם לרצון" (סוד הגלגלתא)^{קנ}. כלומר, ענייני התורה הם למעלה מטעם ודעת לגמרי, וממילא נדרשת מסירות נפש על כל קוץ וקוץ. זה נקרא "עושין רצונו של מקום"^{קנא}. הוא אומר אותו דבר – מי יכול לומר לי מה טעם מצוות "זכור"? אולי זו גזירת הכתוב וכו'.

כמו שאמרנו קודם, אנחנו כן יכולים להסביר, ושזכרון השנאה שלו – לזכור כמה הוא שנא

קמח ראה רש"י על שה"ש א, ב; לקו"ת צו"ז, א ואילך. ובכ"מ. קמט ראה שער היחוד פכ"ד (קכז, א). ובכ"מ. קנ פרדס רמונים ש"ח פ"ו ובכ"ד. קנא ברכות לה, ב. ראה מהרש"א חדא"ג ד"ה "שנאמר ואספת דגנך".

קדושת לוי

מגילת אסתר

ונהפוך הוא כרצון הצדיקים

מהאחור אל הפנים

ומבאר הקדושת לוי: בזמן החורבן, לא היה כח לצדיקים להפוך-לבטל את הגזירה, ולכן דוקא אז נאמר בספר דניאל "וּכְמַצְצָנָה עָבַד בְּחֵיל שְׁמַיָא וְדִרְי אַרְעָא"^א (וכרצונו עושה בחיל השמים ויושבי הארץ). המן חשש שהקב"ה יתנהג לפי הצדיקים ולכן פעל שישראל "יהנו מסעודתו של אותו רשע", ואז אמר "אלהיהם ישן הוא"^ב – "כלומר, הבחינה שהוא רק אלהיהם ומתנהג כרצונם, ישן הוא, הבחינה הזאת עתה אינו בהתגלות". אך בגאולה נאמר "בלילה הוא נדדה שנת המלך", אותה בחינה של "אלהיהם ישן הוא" נדדה, והתגלתה הבחינה שהעולם מתנהג על ידי הצדיקים, שהמלכות והממשלה בידם. "נדדו עליונים ותחתונים"^ג, שהתחתונים יהיו מושלים וה' בעליונים יקיים כרצונם (מפתח הגאולה' בידי התחתונים).

שרש עמלק-המן הוא בבחינת 'אחור', רוצה שהנהגת העולם תהיה רק כרצון ה' בדרך אחור דוקא, ללא השפעה פנימית לישראל. לכן הנהגה זו של "וכמצביה עבד" נאמרה בלשון ארמית בספר דניאל, ארמית היא האחוריים של לשון הקדש – **המן יונק משרש דניאל.**

"בלילה הוא נדדה שנת המלך"^א – "שנת מלכו של עולם"^ב.

מבאר הקדושת לוי: יש שתי דרכים להנהגת העולם, ע"י רצון ה' בלבד או ע"י רצון הצדיקים. וכשהעולם מתנהג רק ברצון ה', יכול להיות לטובת ישראל, כאשר ה' "מסתכל במחשבה הקדומה", בתכלית בריאת העולם שהיא בשביל ישראל, אבל יכול להיות גם להיפך ח"ו. ויותר טוב כשהעולם מתנהג ע"י הצדיקים שבדור, "הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטל"^ג.

למעשה, אלו שלש אפשרויות, כנגד הכנעה-הבדלה-המתקה^ד: הכנעה – כשה' מנהיג כרצונו ואין טובה לישראל ח"ו, כזמן החורבן והגלות כשהנהגה רק על פי הטבע המסתיר על גילוי אלקות לתחתונים, "אכן אתה אל מסתתר"^ה; הבדלה – כאשר ה' מסתכל במחשבה הקדומה ומיטיב לישראל הנבדלים בעצם; המתקה – כאשר ההנהגה נמסרת לצדיקים, המתקת הדינים והפיכת הגזירות בכח דיבור הצדיק, "ויאמר [אמירת משה] כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר"^ו.

נערך ע"י יוסף פלאי מרשימת הרב מוצאי ד' אד"ש תשפ"ב.

א אסתר ו, א.

ב מגילה טו, ב.

ג מועד קטן טז, ב.

ד כתר שם טוב כח.

ה ישעיה מה, טו.

ו שמות ז, טז.

א דניאל ד, לב.

ב אסתר רבה ז, יב.

ג מגילה טו, ב.

ד כמבואר במאמר 'בידי מי מפתח הגאולה' בספר **מלכות**

ישראל ח"א.

"מאן מלכי רבנן"³, משה רבינו שבדור, בחינת "מלכו של עולם" (והיינו צדיקים שהם מנהיגים דוקא, לא צדיקים לבד). וכן אסתר ממשיכה את משה, ורמז: **אסתר המלכה** = [אשר עשה משה] **לעיני כל ישראל** (תכלית עבודת משה רבינו). כל זה היפך דעת עמלק, ונמצא שמצות מחיית עמלק המוטלת עלינו היינו ללכת על פי הנהגת הצדיקים.

אורה ושמחה

ממשיך הקדושת לוי לבאר שבהנהגה ע"י הקב"ה יש יותר אור, בהירות, ואילו בהנהגה שע"י ישראל יש יותר שמחה. עצם האורה היא מצד ה', ולכן בפשטות יש אור גדול יותר כשה' מנהיג. ואילו השמחה היא מצד ישראל. שמחה באה מדבר שאינו בתמידות אלא חידוש נפלא, והוא מה שהצדיקים דווקא מנהיגים את העולם – "שמחו צדיקים"^{כא}, וכן **משיח** אותיות **ישמח-ישמת**. השמחה הגדולה היא דווקא כשאינה בלי גבול ממש, סוד "והיית אך שמח"^{כב}, 'אך' לשון מיעוט, וזהו "אך [המיעוט], טוב לישראל"^{כג}! "אם הבנים שמחה"^{כד} בכל לידה שהיא חידוש, אך לעתיד לבוא כאשר "אשה יולדת בכל יום"^{כה} אין השמחה גדולה כל כך ואז נתגעגע לעולם הזה. במיוחד גדולה השמחה היום בלידה חדשה לאחר מניעות ועיכובים, כמו אצל האבות והאמהות שהיו עקרים ודווקא אז "צחק עשה לי אלהים"^{כו}. התחדשות קשורה לפנים, בחינת ישראל, ואילו באחור, בחינת עמלק, אין חידוש באמת. כך עצם השם "ישראל" התחדש ע"י המאבק והנצחון של יעקב על השר של עשו בחינת עמלק. ובכל זאת, אסתר המלכה פעלה "ליהודים

הקדושת לוי מדגיש שהכל פעולת אסתר. "אסתר מן התורה מנין [מכח תורת משה]? ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא"^{כז} – על ידי אסתר מתגלה "פני", פנים, ההנהגה על ידי הצדיקים, היפך עמלק-אחור, וכך הקב"ה 'מתפנה' כביכול מעסק הנהגת העולמות ומותירו לבניו. אסתר המלכה היינו סוד "במי נמלך? בנשמותיהם של צדיקים"^{כח} ועושה כרצונם (לא רק בבריאת העולם אלא בכל דור ודור).

"ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים"^{כט}, היינו שהצדיק הופך את גזירת ה', "הקב"ה גזור והצדיק מבטל" (מ"עיקרי האמונה של פנימיות התורה"^ל המכוון כנגד ספירת ה**הוד**, סוד מרדכי היהודי). ורמז: **רצון הצדיקים לא רצון הוי' = פורים פורים פורים**.

דור דור ודורשיו

המלחמה הראשונה בעמלק היא ע"י משה, ואחר כך "מלחמה לה' בעמלק מדר דר" על ידי הצדיקים שיש בהם ניצוץ משה, "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא"^{לא}, "דור דור ודורשיו"^{לב} שהנהגת הדור היא על דעתם דווקא (דורשיו היינו הפנימיות של התורה, כרמוז בכך ש"דרש דרש" הוא אמצע התורה^{לג}). כמו שבדורו של משה הכל התנהג לפי דעת-רצונו של משה כך בכל דור, "מרדכי בדורו כמשה בדורו"^{לד}, ועד לשנת **תשפב = אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב** (הנהגה ע"י הצדיקים, אברהם בדורו וכו', כמבואר בקדושת לוי).

משה עצמו מקבל את הכח הזה מהתורה, וכן

המשך בעמ' 28 <<<

כ לפי גיטין סב, א.
כא תהלים צז, יב.
כב דברים טז, טו.
כג תהלים עג, א.
כד תהלים קיג, ט.
כה שבת ל, ב.
כו בראשית כא, ו.

יא דברים לא, יח.
יב חולין קלט, ב.
יג בראשית רבה ח, ז.
יד אסתר ט, א.
טו ראה מאמר זה בספר **אמונה ומודעות**.
טז ע"פ תקו"ז קיב, א.
יז סנהדרין לח, ב.
יח קידושין ל, א.
יט אסתר רבה ו, ב.

לא יכרע

לטובת ישראל בחצר המלך. הוא איש שלום ואיש מלחמה גם יחד, נאמן למלכי פרס אך מייצג בגאון את העם היהודי. בעומק, למרדכי יש תכונה עצמית של 'נשיאת הפכים', תכונה האופיינית למשה רבינו וממשיכיו, מנהיגי העם בכל דור.

ממרדכי נלמד שגם כשאינו לנו עצמאות, ועלינו לפעול בדרכים דיפלומטיות מול שלטון נכרי, יש לנהוג בעמידה איתנה, לא מתביישת ולא מתנצלת, ללא רגשי נחיתות, אלא מתוך "גאון יעקב". ודאי וודאי שכך צריך לנהוג כאשר אנו בארץ ישראל והקב"ה נותן בידינו את האפשרות להיות במצב בו "יד ישראל תקיפה". בימינו, "לא יכרע ולא ישתחוה" פירושו

לא לשתף פעולה עם התרבות השלטת וערכיה (המעצבת לעת עתה את דרכו של הממסד בארץ, ככלל), לא להיסחף אחרי 'רוח הזמן' המכתיבה את סדר היום ומתיימרת לקבוע 'מה נכון', איך לחשוב ולדבר ומהי התקינות הפוליטית (פוליטיקלי קורקט). בפרט, "לא יכרע" לערכים 'הנאורים' כביכול, הדוגלים בעזיבת התורה והתבוללות "ככל העמים". "ולא ישתחוה" לתרבות הזנות וההשחתה המתפרקת ממסורת וערכים ומוכנה לוותר על הכל (גם למסור את 'השטחים' ולטאטא בעיות מתחת לשטיח...). "לא יכרע" כלפי פגיעה בשלמות העם, "ולא ישתחוה" כלפי פגיעה בשלמות הארץ.

על דוברי התורה והיהדות הנאמנה ללכת בדרך זו, דרכו של מרדכי. בסופו של דבר, דווקא הנהגה כזו תעורר הערכה רבה, כבוד לה', לעם ישראל ולתורת ישראל. סוף הכבוד לבוא, עד שכל ישראל חוזרים בתשובה שלמה ומקבלים את התורה מחדש, "הדור קבלוה בימי אחשורוש"¹, וגם "רבים מעמי הארץ מתיידיים".

איך מתנהלת מנהיגות יהודית כלפי גורמים מבחוץ? מצד אחד, "חולקים כבוד למלכות"², במיוחד כלפי מלכות שבצילה אנו חוסים, "ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה"³. מאידך, מרדכי היהודי מלמד אותנו על ערכה של זקיפות קומה וגאווה יהודית.

"וְכָל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כַּדְעִים וּמְשֻׁתְּחָוִים לְהֶמְן... וּמְרַדְכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה". מרדכי היהודי הוא דמות המנהיג שלנו, "מרדכי בדורו כמשה בדורו"⁴ – בעל 'חוט שדרה' שאינו מתכופף בפני צורך היהודים. מרדכי היהודי כופר בהגמוניה ההמנית, "כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי"⁵, "איש ימיני" מזרע בנימין שלא השתחוה לעשו⁶. יתרה מזו, מרדכי היה יכול להתחמק אך הוא מתריס ומתייצב מול המן ב'חוצפה יהודית' כדי ש"לא יכרע ולא ישתחוה". אך מרדכי ואסתר פועלים בחוץ לארץ, תחת שלטון מלכות פרס, וגם לאחר ההצלה המופלאה "עדיין עבדי אחשורוש אנחנו". מרדכי הוא שר-פקיד בממשל אחשורוש, ולצד הנהגתו התקיפה מול המן הוא עוסק בשתדלנות פוליטית

נערך ע"י יוסף פלאי.

א רש"י שמות ה, ג.

ב ירמיה כט, ז.

ג אסתר רבה ו, ב.

ד מגילה יג, א.

ה ראה אסתר רבה ז, ח.

ו מגילה יד, א.

הסיפור החסידי

ה'נועם אלימלך' מליז'ענסק | חוצפה דקדושה

רבי אלימלך מליז'ענסק, בעל 'נועם אלימלך' ואחי רבי זושא מאניפולי, נולד בשנת ה'תע"ז בערך לאביו אליעזר ליפא ואימו מירל. היה מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, אליו התקרב בעקבות אחיו. ספרו כונה "ספרן של צדיקים" והוא עצמו כונה "בעש"ט קטן". במובנים רבים עיצב את דרך החסידות בפולין כולה, בהתוותו את דמות הצדיק ואת אופן ההתקשרות אליו, ותלמידיו היו לגדולי החסידות בדור הבא. נפטר בכ"א אדר ה'תקמ"ז בעירו ליז'ענסק ואחריו שימש ברבנות (אם כי לא כרבי) בנו רבי אלעזר.

אבל האחים הקדושים, כנראה, יוצאים מהכלל. מאין מגיע הכח להתריס נגד מוסכמות אמיתיות וקדושות כ"דרך ארץ קדמה לתורה"? אם התורה שייכת לספירת החכמה, ודרך ארץ לספירת הכתר הנעלית ממנה, הרי שעזות דקדושה, הנעלית אף יותר, שרשה בפנימיות הכתר: רדל"א. משם באה האמונה הפשוטה ומסירות הנפש היהודית, וכאשר הוא מאיר אין מקום לחשבונות של נימוס.

על דור עקבתא דמשיחא נאמר כי "חוצפא יסגא" בו, ו"פני הדור כפני הכלב". סתם כך זהו דימוי שלילי, המיוחס לעמלק שנמשל לכלב והעז להתגרות בעם ישראל רגע לאחר יציאת מצרים. אך בחסידות, כמובן, דורשים את הביטויים הללו גם לשבח: חוצפה במקומה יכולה להיות מועילה ואפילו קדושה. לא לשווא היא מאפיינת את דור עקבתא דמשיחא – היא מביאה אותו!

סיפורו של רבי נתן על הצדיקים המחכים (או לא...) בשערי גן עדן, מזכיר את סיפורי הגמרא אודות החכמים שעלו "למלוך", כלומר לראשות הישיבה. גם שם היו חכמים שחיכו לתורם בסבלנות ואף דחו אותו, וכאלה שעלו למלוך מיד כאשר הוצעה להם המשרה. מדוע

אחד מגדולי המקובלים באשכנז היה רבי נתן אדלר, רבו של החתם סופר שהיה אחרון הפוסקים שפסקיו התקבלו על כל עם ישראל. פעם אחת סיפר החתם סופר בשם רבו המובהק רבי נתן אדלר, שלא זכה להכיר אישית את הבעש"ט ותלמידיו אך היה אתם בקשר רוחני (בדומה לבעל שם טוב ואור החיים הקדוש):

רבי נתן התבטא פעם שלא לשוא אומרים שלפולנים אין דרך ארץ, והראיה: בכל יום, כשאני עולה לגן עדן, אני רואה את שני האחים היקרים הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא. פעם הקדמתי לבוא לגן עדן, כששערי גן עדן עדיין נעולים, והייתי הראשון שעמד בתור להכנס לגן עדן. חיכיתי עד שיפתחו את השערים, וכשפתחו אותם נכנסתי מיד. ואת מי ראיתי שם? את שני האחים, הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא! איך הם הגיעו לשם לפני שפתחו את השערים איני יודע, רק אני יודע שאין להם דרך ארץ...

על הפסוק "ויקרא אל משה" דרשו חז"ל, כי "תלמיד חכם שאין בו דרך ארץ נבלה טובה הימנו". כפי שמשה רבינו המתין עד שייקרא, כך כל תלמיד חכם נדרש לאיפוק ולדרך ארץ.

היא תיקון הכלב, העז והחצוף, בו עסק רבי אלימלך – ולא רק הוא. גם על אחד מנכדי הרבי ר' אלימלך, רבי נפתלי מליד'נסק, מסופר שעסק בתיקון זה: בעת הקידוש וההבדלה היה נכנס לביתו כלב שחור קטן, עמד על שתי רגליו והקשיב. פעם אחת לקח בנו של רבי נפתלי את נר הבדלה וחרך לו את גבות עיניו, והכלב לא הגיב: קבל זאת באהבה, ונשאר עומד זקוף על שתיים עד סוף ההבדלה. בשבוע הבא, שוב לא בא הכלב אל הבית. תיקונו, כנראה, כבר נגמר בכך.

ישנם צדיקים הרוצים למלוך? כל אדם, עשיר ככל שיהיה, מוגבל מאוד ביכולתו להשפיע טוב לעולם. אך באוצר המלך לא חסר דבר. הצדיקים, הרוצים להמשיך לעם ישראל טובה וברכה אין סופית, פורצים לגן עדן על מנת לבזבז את האוצרות ולהביא אותם אל הזקוקים להם (כפי המשל החסידי הידוע על מדת הניצחון של המלך המעוררת אותו לבזבז את האוצרות במלחמה, נלחמים הצדיקים בכל המונעים מהם להשפיע אך טוב לישראל). החוצפה המביאה את המלכות המתוקנת,

אכילת כהנים

בקרבנות חטאת ואשם, בשר הקרבן נאכל על ידי הכהנים בבית המקדש. "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים", כמו שיש "אכילת מזבח" כך יש אכילת הכהנים. זו ממש עבודה, ולפעמים הכהנים עובדים קשה לאכול הרבה בשר...

יש קשר עמוק בין הנשמות. כאשר הכהן אוכל הוא משפיע על האדם החוטא (שעשה תשובה) ומכפר עליו. הדבר מזכיר את יצחק אבינו שאכל ושתה כדי להגיע להשראה עליונה לברך את בנו. אברהם אבינו היה אוכל יחד עם האורחים הרבים שהגיעו אליו (שלא יתביישו לאכול), אבל יצחק אבינו אכל לעצמו ואכילתו השפיעה על הנשמות הקשורות אליו.

האכילה של יצחק היא מעין עולם הבא, טעם גן עדן, "אֶכֶל מְכַל". מתוך העולם הבא, שבו אין חציצה בין הנשמות, מברך יצחק את הנשמות בעולם הזה. גם הכהנים האוכלים מתקשרים למידת הגבורה של יצחק אבינו, ובאכילתם מברכים ומכפרים.

[לפי עמודיה שבעה]

האש והאפר

עבודת המקדש בכל יום נפתחת במצות "תרומת הדשן", הכהן עולה על המזבח ומחתה בידו, לוקח מהגחלים המאוכלות (דשן), יורד ומניח את הגחלים ליד הכבש. רק אחר כך, מסדרים את מערכות האש על המזבח עד שמגיעים לקרבן תמיד'ש-שחר.

התפלה שבכל יום היא קרבן התמיד הפרטי שלנו, "תפילות כנגד תמידין תקנום". אך לפני כן צריך את ההכרה "ואנכי עפר ואפר", מדת הענוה והשפלות, "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש [הכנעה ושפלות]".

התפלה עצמה הבאה אחר כך, היא אש גדולה של אהבה המתלהבת ועולה למעלה, "אש תמיד" השורפת את קרבן התמיד. אחרי שהאדם רואה עצמו כאפר, אזי האפר הזה מביע אהבה לה'. זה הסוד של "תרומת הדשן" – הדשן מתרומם ועולה עד אין סוף.

[מתוך 'עמודיה שבעה']

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

ממה לא צריך להתפעל?

בחסידות מוסבר שהרצון של עמלק הוא לנתק בין המוח ללב ולמנוע את התפעלות המידות, להיות אֶן-התפעלות (אי התפעלות). מצד שני בחסידות אֶן-התפעלות מוצגת כמעלה שיש לשאוף אליה, מהו אם כן ההבדל בין אֶן-התפעלות של עמלק לזו החסידית?

מענה:

"את זה לעמת זה עשה האלהים" – יש אֶן-התפעלות דקדושה, עליה מדובר רבות בחב"ד, ויש את עניינו של עמלק – אֶן-התפעלות של קליפה. בחסידות מבואר שההתפעלות אותה באה לשלול האֶן-התפעלות דקדושה, היא אפילו התפעלות של אהבת

ה' ויראתו, אלא שכלולה בתוכן הרגשת עצמי – "יש מי שאוהב" ו"יש מי שירא". ניקח למשל את אהבת ה' – תוך כדי אהבה האדם יכול להתפעל לא רק מה', שאוהב את ה', אלא להתפעל מכך שאני אוהב את ה', להרגיש את עצמו בתוך החויה של המדה. זוהי אֶן-התפעלות דקדושה אליה מחנכת חב"ד, שיש לעבוד את ה' במוחין, בלי להתפעל – התפעלות היא גם סוג של התנשאות מהמדות של עצמן, כאן הכוונה למדות הטובות של עצמן. מה היא אֶן-התפעלות של עמלק? לא להתפעל מה'. עד כדי כך, שאתה יכול אפילו להכיר בכך שה' כל כך גדול שיכול לעשות כל דבר – ועדיין זה יהיה בקרירות מוחלטת, במקריות מוחלטת.

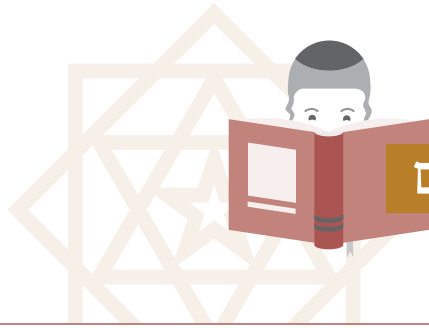
אפשר להסביר זאת ע"י גברא וחפצא – לא להתפעל מה' זה בחפצא, לא להתפעל מעצמי זה בגברא. צריך להיות אֶן-התפעלות של הגברא, לא להתפעל מעצמי, וכן להתפעל מה'. הא בהא תליא – מי שלא מתפעל מעצמו כן מתפעל מה', אז יש לו גילוי אלקות. ולהיפך, מי שמתפעל באמת מה' – לא יתפעל מעצמו. מי שלא מתפעל מה', עמלק, כן מתפעל מעצמו. ככלל, אפשר לזהות התפעלות בפנים של האדם, הן התפעלות של קדושה [כפי שמובא רבות בסיפורי צדיקים שפניהם הפכו להבים או החווירו וכד'] והן להפך, בהתפעלות של קליפה. גם התפעלות שלי מעצמי ניכרת בפני האדם. כאמור, החינוך החסידית-חב"ד"י מאוד מרחיק מזה.

המשך מעמ' 24 <<<

ריבוי שמחה אלא גם "אורה" ובהירות גדולה! והרמז: **ליהודים היתה אורה ושמחה = "אשה משכלת"**, היא אסתור המשכלת לחבר את האורה מצד ה' לשמחה מצד ישראל.

היתה אורה ושמחה^{כז}, "תרתי לטיבותא" – אע"פ שישיראל מנהיגים את העולם יהיה לא רק

כז אסתור ח, טז.

המדור מוקדש לזכות: הרך הנולד
מנחם מענדל ש"י ארנברג: ל' אד"ר.
שיגדל להיות חסיד יר"ש ולמדן

אַנְכִי וְהִילָדִים

הַמְדוֹר לִילְדֵי יִשְׂרָאֵל

אַרוּר כְּמֵן אִו פֶּרוּךְ מְרֻצְכֵי?

"רזי, אולי קצת שקול-דעת לפני?"
בכלל, מטרה של יהודי היא להוסיף
דעת. עם ישראל מצטין בהכמתו, "עם
חכם ונבון", ולא בהתנהגות של שטות.
"וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה'
הוא האלקים". אז מה הפונה שפיוס
הגדול הזה, בחג הפורים, אנחנו אמורים
לאבד את הדעת ולהגיע בהתבסמות
למצב של "עד דלא ידע"?

כ"ו ארוּר פֶּרוּךְ

רגע, רגע... שכחנו שלמשפט הזה יש
גם המשך. מה אמורים לא לדעת מתוך
השתיה? "בין ארוּר המן לברוך מרדכי".
תסלחו לי, אבל זה כבר בכלל לא
מובן. יש פה מישהו שחושב שהמן הוא
הצדיק או שמרדכי הוא הרשע? האם
שכור מבלבל פנה הוא פסגת השאיפה
של פורים?!

פעם שמעתי הסבר נאה. אתם
בטח מכורים כמוני לגימטריות, אז
אי אפשר שלא לומר אותו: **ארוּר המן**

שלום ילדים!

נכון שפורים הוא החג הכי שמח?
בכל חג יש מצוה לשמח ושמחה קשורה
תמיד גם עם תוספת בשתיה. לא רק
קולה, אלא יין משמח. חז"ל קובעים
שאם שמחת החגים עלינו לבטא
באכילה ובשתיה, ו"אין שמחה אלא
בבשר ויין", אבל בכל זאת פורים הוא
משהו אחר. בפורים, מלבד הסעודה
ושאר מצוות היום יש ענין מיוחד
בשתיה. "חייב איניש לבסומי בפוריא
עד דלא ידע!"

מה הענין הזה?

בדרך כלל מחנכים אותנו להשתמש
בדעת שלנו, לא לאבד אותה. כשאני
שולף בחפזון מכנסים מארון הבגדים
והופך את כל הערמה אני סופג על כף
מנת בקרת: "רזי, קצת פחות פזיזות.
קצת יותר ישוב-דעת בבקשה". באשר
אני מתפרץ ועונה תשובה, רק כדי להיות
הראשון שעונה ובלי לחשב טפה האם
היא מדיקת, אני מקבל הערה בסגנון:

אגב, לא רק את שבע המצוות המיוחדות להם אנחנו נלמד אותם, אלא גם את התורה הקדושה, ואת פנימיות התורה. אבל זהו כבר נושא למדור אחר...

בכל אופן, למה נזכרתי בעת במלחמה הזו? כי המעקב אחר הקרבות מלגה במתח גדול, מי ינצח ומי יפסיד. המתח הזה קיים בכל מאבק בין טובים לרעים. כאשר הטובים מנצחים והרעים מפסידים אנו חוגגים ושמחים. ממה?

או, זו בדיוק הנקודה: מה יותר משמח – שהטובים מנצחים או שהרעים מפסידים? בדרך כלל אנחנו מעדיפים להתמקד בצד הטוב, ולכן אנו מדגישים בשמחה את הצד הטוב שיצא מנצח, אבל לא תמיד. לפעמים השמחה העולה ממפלתו של האויב הרע חדה יותר, ואנו מעדיפים להתמקד בה. כשרשע נענש אנו מדגישים שיש בעולם צדק, שיש דין ויש דין לעולם, שיש אלקים! השמחה היא תופסת מקום נכבד בנצחון.

אז הנה פרוש חדש להוראה של פורים: עלינו לשנות ולשמוח "עד דלא ידע", עד למצב בו לא ברור לנו מה יותר משמח אותי – "ברוך מרדכי" ועלייתו לגדלה או "ארור המן" בתליתו בבמבי?

דל נ' א'י?

נחמד מאוד לדבר על מרדכי היהודי

(=502) עולה בדיוק ברוך מרדכי. אני צודק? תבדקו בבקשה... אם יצאה לכם תוצאה דומה זה סימן שאתם עדין בדרגת פקחות שלא מגיעה ל"עד דלא ידע"...

טוב, נחמה, הסבר בהחלט נאה, אבל קצת פחות 'נוסע' טוב בפשט. נשמע שחז"ל מתפונים לא רק לרמז מספרי. אבל לפני שנעבר להסבר נוסף עוד גימטריה אחת ששונה בערכה לזוג שלנו – **אמונה פשוטה!** מה זה אומר לי? שהבלבול של פורים קשור דוקא עם האמונה שלנו בה!

נחמה איתך לחמה?

אתם עוקבים אחרי החדשות? בטח שמעתם על פלישת הרוסים למדינת אוקראינה. לא שהאוקראינים כאלו צדיקים, ואנחנו לא ממהרים לשפח להם את הסייע הנרחב לנאצים ימח שמם בהשמדת שליש מעם ישראל. אבל בכל זאת, כשאנו רואים גוים נלחמים בגוים אחרים וטובחים בהם ללא רחם, הלב היהודי שלנו לא רגוע. אגב, לא רק הלב, גם המח. אנו יודעים שתפקידנו בהבאת המשיח אינו מסתבם בקרוב היהודים לה' בלבד. איך אומרים חסידים? "אנחנו בפקחות מכל העולם לא מסתפקים..." אנחנו רוצים שכל אדם בעולם יפיר בה' ויקים את שבע המצוות המיוחדות לבני נח, שאסור שפיכות דמים הוא מהבולטים שבהן.

שולף לי תמונות ממצלמתו הנסתרת ומראה לי בהן את עצמי. "על מה אתה מדבר?", הוא אומר לי, "תראה בעצמך איך אתה מתנהג, תהיה מציאותי". ואז הוא מעביר את תמונות ההפסקה הגדולה אתמול, את המריבה עם פתה ד' על החצה, את הצעקות ואת... עזבו, לא נעים.

אל תחשבו. מר מצוי לא מתכוון בכלל ליאש אותי. ממש לא, הוא פשוט רוצה שלא אשלה את עצמי, שלא אהיה מדמין. תפקידו הוא לעשות אותי מכון ומדק, שאדע במה עלי להשתפר. "עדיף שתאמר מעט ותעשה הרבה", הוא מסביר לי.

אדון רצוי מזכיר לי ש"ברוך מרדכי" הוא הדמות שלי לחקוי, שאני ממש קשור אליו; מר מצוי מזכיר לי ש"ארור המן", שכדאי לי לתעב את המן הקטן שבתוכי, זה שמנסה להשתלט עלי. מי מהשנים צודק? שניהם! ולמי אני יותר שיד? שאלה טובה... נשתה עוד קצת לחיים, "עד דלא ידע"!
שנוזפה להגיע לתכלית הידיעה – שלא ידע!

פורים שמח, שבת שלום ומברך!

5?

העולה לגדלה ועל המן הרשע הנופל. מרדכי ודאי צדיק והמן ודאי רשע, וזה ברור. מה שפחות ברור לי הוא בעצם מי אני, לאיזה צד אני שיד... נכון, אני לא המן ולא קרוב אליו. השמדת עם ישראל לא פלולה בסדר היום שלי, ומרדכי עם כל שאר הצדיקים הם הדמויות אותן אני מעריץ. אני מדבר על משהו יותר דק ונסתר.

בכל אחד מאתנו קימות שתי הנפשות – האלקית והבהמית – ומלחמה נצחית מתנהלת ביניהן. למי אני יותר מחבר? עם מי אני יותר מזוהה? אני מכרח לערוך לכם הפרות עם שני ידידים שלי: לראשון קוראים 'אדון רצוי' ולשני 'מר מצוי'. 'אדון רצוי' מיצג את הרצונות הטובים שלי. הוא יודע לתאר היטב את היחוס שלי – בן לאבותינו הקדושים, בן של מלך מלכי המלכים. הוא מזכיר לי תמיד את ההחלטות הטובות שקבלתי על עצמי לאחרונה, וטוען בלהט שיש בי את הכחות לעמד בהן. בכלל, הוא מזהיר בכל הזדמנות שנועדתי לגדולות, להשפיע על הסביבה שלי. "משיח? זה תלוי רק בה", הוא תמיד יסכם.

ומיהו 'מר מצוי'? פנראה לא סתם קוראים לו 'מר'... בחינה מריר הוא

מה עושים עם התת-מודע? בתורת הנפש של

החסידות אוהבים לעסוק דווקא בעל-מודע, בחלקי הנשמה שמעל ההכרה הגלויה שלנו – האמונה, התענוג והרצון האלוקיים, מהם אנו שואבים כוחות לעבודת ה'. גם בפורים, כאשר "נכנס יין יצא סוד", המגמה היא לגלות את סוד-האמונה של הנשמה.

לעומת זאת, באופן מכוון, ממעטים לעסוק בחלקי הלא-מודע הנמוכים, התת-מודע של הנפש הבהמית. התורה מורה לנו "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" – אל לנו 'לחפור' במה שנמצא באחורי התודעה. אנו מודעים לכך שבתת-מודע שוכנות 'מפלצות', מקורות של רע נעלם בנפש, המציפות מחשבות שליליות של מינות וזנות – ולהדוף אותן שוב ושוב למקומן הטבעי, לנקוט כלפיהן בהדחקה-מודעת. לתחומים שאיננו מסוגלים לברר ולתקן באופן מלא – נכון יותר עבורנו לא להיכנס.

אך יש לכך יוצא מן הכלל עיקרי – מלחמת עמלק. עמלק, שרש כל הרע, רוצה להשאיר דווקא מאחור – "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו". המאמץ שלו הוא להישאר באחורי התודעה ולחלחל משם אוירה של קרירות, טומאה ומקריות. הוא רוצה להשאיר אותנו בתודעה-אחורית, כדי למנוע מאתנו עמידה פנים אל פנים מול ה', מול בן-בת הזוג, מול החברים ומול עצמנו. שם המאמץ שלנו הוא הפוך – להעביר אותו לקדמת התודעה, לזכור ולא לשכוח עד כמה הוא רע, ולחסל אותו במלחמת פנים אל פנים. שם – הוא יודע וגם אנו יודעים – הוא עתיד להפסיד.

השיעור המרכזי של גליון פורים עוסק במצוות זכרון עמלק ומחיתו מתוך תנועה הלוח-שוב בין הפן הנגלה והפן הנסתר שלהן – מהגדרות קיומן בפועל, היקפן, חלותן בזמן הזה וחיובן לנשים ועד להבנת פעולות עמלק בנפש, עבודת ה' הפנימית במלחמה כנגדו ומקורות הכח לכך.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:
079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

